स्वामीकार्तिक खापर गाउँपालिका

वाजुरा

राजश्व सुधार योजना

प्रतिवेदन पेश गरिएको कार्यलय

प्रादेशिक सुशासन केन्द्र, पुन्ना ,डोटी

र

स्वामीकार्तिक खापर गाउँपालिका, बाजुरा

प्रतिवेदन पेश गर्ने संस्था

सेन्टर फर गुड गभर्नेन्स एण्ड डेभलपमेन्ट म्यानेजमेन्ट

रुपन्देही

मिति : २०७८ आषाढ १७

विषयसुची

परिच्छेद	शिर्षक	पेज
१	राजश्व सुधार कार्ययोजनाको परिचय	१
२	नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय	५
३	स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय संभाव्यता	१३
४	आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था	२१
५	राजस्व सुधार कार्ययोजना	२४
६	आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण	२८
७	निष्कर्ष तथा सुझाव	३१
	कार्यक्रम तस्विर	
	अनुसुचीहरु	
	उपस्थिति	

परिच्छेद – १
राजश्व सुधार कार्ययोजनाको परिचय

१.१ पृष्ठभुमी

नेपालको संबिधान २०७२ को धारा ५६ मा संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको मूल संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहको हुने उल्लेख गरिएको छ । त्यसैगरी नेपालको राज्यशक्तिको प्रयोग संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले यस संविधान तथा कानुन बमोजिम गर्ने छ । राज्यशक्तिको बाँडफाँट संविधानको धारा ५७ ले स्पष्टसँग संघ, प्रदेश र स्थानीयमा गरिदिएको छ । सोही धारामा संविधानको अनुसूची ८ मा स्थानीय तहका एकल अधिकारका क्षेत्रहरु तथा अनुसूची ९ मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको सम्बन्धमा स्पष्ट उल्लेख गरिएको छ ।

बाजुरा जिल्ला अबस्थित **स्वामिकार्तिक खापर** गाँउपालिकाको मुख्य आय स्रोतमा संघिय तथा प्रदेश सरकारबाट वार्षिक रुपमा प्राप्त हुने समानिकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, विशेष अनुदान, समपुरक कोष र राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त रकम रहेका छन् । त्यसैगरी संविधानत प्राप्त अधिकार क्षेत्रबाट स्थानीय स्तरमा गाँउपालिकाले आन्तरिक कर, सेवा शुल्क, दस्तुर तथा राजश्व संकलन गर्नसक्ने व्यवस्था छ । नेपालको संविधान २०७२ तथा स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले स्थानीय सरकारहरुलाई विभिन्न स्रोतबाट कर उठाउन सक्ने प्रावधान गरेको भए तापनि यथार्थमा यस्ता स्रोतहरुबाट यथेष्ट राजस्व उठाउन नसक्दा गाँउपालिकाले आन्तरिक स्रोतबाट कम राजस्व संकलन भएको हो । अर्कोतर्फ, राजस्व उठाउन सकिने संभावना रहेका केही क्षेत्रहरु बाट गाँउपालिकाले राजस्व उठाउन सकिरहेको छैन ।

आन्तरिक आयका श्रोतहरुको सम्भावनाको सम्बन्धमा अध्ययन गरी राजश्व सुधार कार्ययोजना सहितको प्रतिवेदन मार्फत राजश्व परामर्श समितिलाई राजस्व अवस्थामा सुधार गर्न तथा आगामी तीन वर्षसम्मको राजस्व प्रक्षेपण गर्ने कार्यलाई सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यकासाथ **प्रदेश सुशासन केन्द्र डोटीको** आर्थिक सहयोग तथा विज्ञ संस्था **सेन्टर फर गुड गभर्नेन्स एण्ड डेभलपमेन्ट म्यानेजमेन्ट**, रुपन्देहीको प्राविधिक सहयोगमा स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिका बाजुराले यो राजस्व सुधार कार्ययोजना (Revenue Improvement Action Plan - RIAP) तयार गरेको छ । यस प्रतिवेदनमा स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाको राजस्व परिचालनको वर्तमान अवस्था अध्ययन, विश्लेषण गरी प्राप्त नतिजाका आधारमा राजस्व सुधारको लागि गर्नुपर्ने कार्यहरूको पहिचान गरिएको छ र त्यसैको आधारमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपणसमेत गरिएको छ । यस राजस्व सुधार कार्ययोजनाले गाँउपालिकाको राजस्व सुधारमा गर्नुपर्ने कार्यहरूलाई मार्गदर्शन गर्ने तथा आगामी वर्षहरूको बजेट तयार गर्न आधार बन्ने विश्वास लिइएको छ । यस प्रतिबेदनलाई मुख्यतया ७ भागमा बिभाजन गरिएको छ जो निंनानुसार छन् ।

परिच्छेद-१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाको परिचय
परिच्छेद-२ गाँउपालिकाको संक्षिप्त परिचय
परिच्छेद-३ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय संभाव्यता
परिच्छेद-४ आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलनको अवस्था
परिच्छेद-५ राजस्व सुधार कार्ययोजना
परिच्छेद-६ आगामी ३ वर्षको आय प्रक्षेपण
परिच्छेद-७ निष्कर्ष तथा सुझाव

१.२ राजस्व सुधार योजनाको परिचय

नेपालको राज्य सञ्चालन संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहको हुने तथा राज्यशक्तिको प्रयोग तीनै तहले गर्ने विद्यमान संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ । स्थानीय सरकारले आ-आफ्नो क्षेत्रमा गर्ने विकास निर्माण कार्यलाई व्यवस्थित गरी जनचाहना अनुरुप सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन ठूलो लगानी आवश्यक देखिन्छ । यसका लागि स्थानीय सरकारलाई संघ र प्रदेश सरकारबाट उपलब्ध हुने विभिन्न अनुदान तथा राजस्व बाँडफाँड बाहेक स्थानीय राजस्व अधिकार अन्तर्गत विभिन्न कर तथा सेवा शुल्क, पर्यटन शुल्क तथा दण्ड जरिवाना जस्ता गैरकर लगाउने अधिकार प्रदान गरिएको छ । साथै स्थानीय सरकारले अन्य स्वदेशी संघसंस्थाबाट अनुदान रकम प्राप्त गर्न सक्ने, नेपाल सरकारको पूर्वस्वीकृति लिएर वैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन सक्ने तथा नेपाल सरकारको सहमति लिएर वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सीमाभित्र रही आन्तरिक ऋण लिन सक्ने कानुनी व्यवस्था समेत छ ।

संवैधानिक अधिकारभित्र रही स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन तथा अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐनले गाँउपालिकालाई आन्तरिक आय परिचालन गर्न सक्ने उल्लेख्य अधिकार दिएको भएता पनि ती अधिकारलाई ऐनको प्रावधान अनुसार व्यवस्थित तथा न्यायोचित तरिकाले पर्णूरुपमा परिचालन गर्न सकिरहेका छैनन् । यसको मुख्य कारण स्थानीय तहको संरचना नयाँ भएकोले त्यसका लागि आवश्यक नीति तथा कार्यविधि, संगठनात्मक व्यवस्था, सूचना तथा तथ्यांकको स्थापना, आयको सम्भाव्यता अध्ययन, नियन्त्रण प्रणाली आदिको स्थापना तथा अभ्यासको कमी हुनु रहेको छ ।

स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाको राजस्व सुधारका लागि गाँउपालिकाकै नेतृत्वमा सहभागितामूलक पद्दति अवलम्वन गरी यो कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ । यस दस्तावेजको प्रमुख उपलब्धीका रुपमा गाँउपालिकाका जनप्रतिनिधिहरु, कर्मचारी तथा अन्य सरोकारवालाहरुलाई राजस्व परिचालनको क्षेत्रमा आधारभूत जानकारी प्राप्त हुनुका साथै गाँउपालिकाको आन्तरिक आयको क्षेत्रमा रहेका समस्या तथा अवसरहरूको पहिचान गरी सुधारको कार्ययोजना तयार गर्ने र आगामी तीन वर्षका लागि आयको प्रक्षेपण गर्ने मार्गदर्शन तयार भएको हुनेछ ।

१.३ कार्ययोजनाको उद्देश्य

राजश्व सुधार कार्य योजना तयारी गर्नुको मुलभूत उद्देश्य गाँउपालिकाको आन्तरिक आयको विधमान अवस्था, आन्तरिक स्रोतको संभावना तथा बर्तमान समस्या बिश्लेषण तथा सुधारका कृयाकलापहरु सहितको अगामी ३ बर्षको आय प्रक्षेपण रहेको छ भने यस कार्ययोजना तयार गर्नुका विशिष्ठ उद्देश्यहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

- स्थानीय तहको आय अधिकार तथा सुधार योजना सम्वन्धमा निर्बाचित जनप्रतिनिधिहरु, राजश्व परामर्श समितिका सदस्यहरु, कर्मचारीहरु तथा सराकारवालाहरुलाई राजश्व सुधार कार्ययोजनाको बारे अभिमुखिकरण गर्ने ।
- आन्तरिक आय बृद्धिको लागि आयका प्रमुख स्रोतहरुको सम्भावना र यथार्थ असुलीमा भएको फरकको पहिचान गर्ने ।
- आन्तरिक आयको बृद्धिदर तथा कुल आयमा आन्तरिक आयको हिस्साको बृद्धिदरको विश्लेषण गर्ने ।
- राजश्व प्रशासनको संस्थागत व्यवस्था, विलिङ्ग तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको विश्लेषण गर्ने ।
- नगरपालिकाको आन्तरिक आय बृद्धिका सम्भावनाहरु पहिचान गरी आय सुधार रणनीति र प्रक्षेपण सहितको आन्तरिक आय सुदृढिकरण कार्ययोजना तयार गर्ने ।
- आयका नयाँ सम्भावनाहरुको पहिचान गर्ने ।

१.४ सुचना संकलन तथा कार्यशाला सञ्चालन विधि तथा प्रक्रिया:

कार्ययोजना तयारी गर्ने कार्यकालागि कोभिड-१९ को महामारीलाई मध्यनजरगरी सुरक्षको मापदण्ड अप्नाउदै गाँउपालिकाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरु सहितको सहभागितामा अभिमुखिकरण कार्यक्रम तथा कार्यशाला आयोजना गरी सम्पन्न गरिएको थियो । यसकासाथै अन्तरक्रिया तथा सूचना संकलन फारामको उपयोग तथा सम्बन्धित कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरुसँग छलफलजस्ता विधिहरूबाट कार्ययोजना तयारीका लागि थप सूचना संकलन गरिएको थियो । अध्ययनका क्रममा अवलम्बन गरिएका विधिहरूको विस्तृत विवरण देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

१.४.१ सन्दर्भ सामग्री संकलन तथा अध्ययन

अध्ययन कार्यको प्रथम चरणमा विभिन्न स्रोतहरूबाट सन्दर्भ सामग्रीहरू संकलन, अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो । गाँउपालिकाको वेवसाईटमा उपलब्ध सुचना तथा बार्षिक प्रतिबेदनहरु लगायत टेलिफोन सम्पर्क तथा बिबिध प्रबिधिहरुको प्रयोग गरी सुचना तथा तथ्यांकहरु संकलन गरी प्रारम्भिक प्रतिबेदन तैयारगरी प्रादेशिक सुशासन केन्द्र डोटीमा पेश गरिएको थियो भने प्रतिवेदनका लागि आवश्यक सूचना बिज्ञ संस्थाबाट खटिएका कर्मचारीहरुले गाँउपालिकाको कार्यालयमा रहेका बिभिन्न शाखा जस्तै राजस्व शाखा, लेखा शाखा लगायत अन्य शाखा तथा एकाईहरुबाट संकलन गरिएको थियो । यस क्रममा अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएका मुख्य सन्दर्भ सामग्रीहरू अनुसूची १ मा दिइएको छ ।

१.४.२ तथ्यांक/सूचना संकलन फारम तथा सूची विकास

तथ्यांक संकलन गर्नुअघि सम्बन्धित विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीहरूको अध्ययन तथा विश्लेषण गरी परामर्शदातृ संस्थाले अन्य स्थानीय तहहरुमा गरेको अभ्यास तथा संधिय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट प्रकाशित कार्यबिधि समेतलाई मध्यनजर गरी सूचना संकलनका लागि आवश्यक फारामहरूको विकास गरिएको थियो । गाँउपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजनाको सन्दर्भमा तथ्यांक संकलनको लागि प्रयोग गरिएको फाराम अनुसूची २ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

१.४.३ प्रारम्भिक बैठक तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम

सन्दर्भ सामाग्रीहरुको संकलन तथा अध्ययन, तथ्यांक तथा सूचना संकलनका लागि आवश्यक फारमहरुको विकास गरी बिज्ञहरुको टोली गाँउपालिकामा प्रारम्भिक बैठक तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रमकालागि मिति २०७८/०३/११ मा स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकामा पुगी राजश्व सम्बन्धी अर्न्तकृया तथा अभिमुखिकरण कार्यक्रम आयोजना गरिएको थियो । अभिमुखिकरण पश्चात गाँउपालिकाका कर्मचारी, राजश्व परामर्श समितिका सदष्यहरु, जन प्रतिनिधि र अन्य सरोकार वालाहरुसंगको छलफल र अर्न्तवार्ता गरियो । यसका साथै गाँउपालिकावाट राजश्व संग सम्वन्धीत द्धितिय श्रोतका तथ्याङ्क संकलन गर्ने र राजश्वका संभावित क्षेत्रहरु समेत अवलोकन गर्ने कार्य गरियो । सो कार्यक्रममा राजश्व संकलन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी भएका कानुनी प्राबधानका बारेमा छलफल तथा अभिमुखिकरण गरिनुकासाथै अध्ययन कार्यको उद्देश्य, विधि, तथ्यांक संकलनका क्षेत्र तथा स्रोतहरु, अध्ययन प्रतिवेदन आदीका बारेमा समेत जानाकारी गराई सरोकारवाला पक्षहरुबाट आवश्यक सुझाव तथा सरसल्लाह लिइएको थियो । कार्यक्रमको अन्त्यमा तथ्याङ्क तथा सूचना संकलनकाफारमको बारेमा समेत छलफल गरी तथ्यांक संकलनकालागि आवश्यक व्यबस्था मिलाइएको थियो

उक्त छलफलमा गाँउपालिकाले राजस्व वृद्धिमा सम्भाव्य सबै क्षेत्रमा राजस्व संकलन गर्न नसकिएको परिवेशमा राजस्व सुधार कार्ययोजनाले कर तथा गैरकरको दर तथा दायरा सम्बन्धमा यथाथपरक विश्लेषण गरी गाँउपालिकाको कुल राजस्वको संभाबित आकार पहिचान गरी राजस्वका दर तथा दायराहरुलाई बर्तमान अवस्था सान्दर्भिक बनाउन सक्ने राय व्यक्त गरिएको थियो ।

१.४.४ तथ्यांक/सूचना संकलन तथा बिश्लेषण

तथ्यांक संकलन काकोलागि अभिमुखिकरण कार्यक्रममा प्रदान गरिएका ढाँचा तथा फारम (अनुसुचिमा राखिएको) अनुसार आवश्यक तथ्याङ्क तथा सूचनाहरु संकलन गरिएको थियो । साथै राजश्व संकलन सम्बन्धीत अन्य द्वितिय स्रोतका तथ्यांक तथा जानाकारीहरु समेत संकलन गरिएको थियो । अध्ययनका क्रममा विशेष गरि गाँउ क्षेत्रमा रहेको घर तथा जग्गाको विवरण, नगरपालिकाको स्वामित्वमा रहेको जग्गा जमिन वा भौतिक सम्पत्ती, नगर क्षेत्रमा रहेका सवारी साधनको विवरण, गाँउपालिकाले निर्माण गरेको वा हस्तान्तरण भै आएको सडक र त्यसमा गुड्ने सवारी विवरण, गाँउ क्षेत्रमा रहेका व्यापार व्यवसायको विवरण, गाँउपालीकाले उपलब्ध गराउने विभिन्न सेवाहरुको विवरण संकलन गरिएको थियो । साथै राजस्व प्रशासन तथा सूचना प्रवाह सम्बन्धी विवरण, गत वर्ष तथा चालु वर्षको हालसम्मको यथार्थ आय विवरणहरु, चालु वर्षको आर्थिक ऐन तथा बजेट, गाँउपालिकाको वस्तुगत विवरण, कर्मचारी विवरण तथा संगठन संरचना (Organogram) आन्तरिक आय संकलनको अवस्था, संभाव्य स्रोत र क्षेत्र तथा सभाबाट स्विकृत दर सम्बन्धी विस्तृत विवरण एवं आन्तरिक आय संकलनको संभावित नयाँ क्षेत्रहरू सम्बन्धी तथ्यांक तथा सूचना संकलन गरिएको थियो ।

विभिन्न स्रोतहरुबाट प्राप्त तथ्यांक तथा सुचनाहरुलाई कम्प्युटर प्रवृष्टि गरि आवश्यकता अनुसार विभिन्न बिधिहरुको प्रयोगगरी बिश्लेषण गरिएको छ । उपरोक्त विधिद्धारा विश्लेषण गरि प्राप्त जानाकारीहरुलाई व्यवस्थित रुपमा आवश्यकता अनुशार तालिकाबद्ध तथा अन्य सरोकार पक्षहरु बाट प्राप्त सुझाव तथा सल्लाहहरु समेत समावेश गरीएको छ ।

१.४.५ राजश्ब सुधार कार्ययोजना तैयारी कार्यशाला गोष्ठी

स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना तैयारी गोष्ठी मिति २०७८/०३/१३ गतेका दिन संचालन गरिएको थियो । कार्यशाला गोष्ठीको प्रारम्भमा परामर्शदातृ संस्था सेन्टर फर गुड गर्भनेन्स एण्ड डेभलपमेन्ट म्यानेजमेन्ट रुपन्देहीका तर्फबाट बिषय बिज्ञ श्री झंकर कुवरले स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको आवश्यकता र औचित्यका साथै कर तथा गैरकरका सैद्धान्तिक र व्यवहारिक विषयमा प्रस्तुतिकरण गर्नुभएको थियो । प्रस्तुतिकरण सत्र सम्पन्न भएपश्चात कोरोनाको बर्तमान अबस्थालाई ध्यानमा राखी स्वस्थ्य मापदण्ड अपनाउदै सहभागीहरु बिच राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारभूत विषयवस्तुमा छलफल गरीएको थियो । छलफल बाट आएका राय सुझाबहरुलाई यस प्रतिबेदनमा अभिलेखिकरण गरिएको छ ।

१.४.६ कार्ययोजना लाई अन्तिम रुप प्रदान

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदा आवश्यक सुझाव तथा सल्लाहका लागि स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिका तथा प्रदेश सुसाशन केन्द्र पुन्ना डोटीमा पेश गरिएको थियो । प्राप्त सुझाबहरुलाई समाबेशगरी प्रतिबेदनको अन्तिम मस्यौदा तैयार गरी सम्वन्धित निकायमा पेश गरिएको छ ।

उल्लेखित मस्यौदा प्रतिवेदनमाथि विभिन्न सरकोवाला पक्षहरुबाट प्राप्त सल्लाह तथा सुझावहरु समावेश गरि राजस्व सुधार कार्ययोजनाको प्रतिवेदनलाई अन्तिम रुप प्रदान गरि गाँउपालिका तथा प्रदेश सुशासन केन्द्र डोटी समक्ष पेश गरिएको छ ।

परिच्छेद – २

गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

गाउँपालिकाको परिचय :

स्वामीकार्तिक खापर गाउँपालिका सुदुरपश्चिम प्रदेशको वाजुरा जिल्ला अन्तरगतसाविकका वाई, जुकोट र साप्पाटा गाविसलाई निर्माण गरिएको हो । यस गाउँपालिकाको सिमाना पूर्वमा कालिकोट र मुगु जिल्ला, पश्चिममा जगन्नाथ गाँउपालिका, उत्तरमा हिमाली गाउपालिका र दक्षिणमा कालिकोट जिल्ला सँग जोडिएको छ । यो गाउपालिका समुद्री सतह देखि ८८० मिटर देखि ३७२० मि. सम्म फैलिएको छ । यस गाउँपालिकाको अधिकाँश भूभाग उच्च पहाडी र पहाडी क्षेत्र भित्र पर्दछ । यो गाउँपालिकामा पश्चिमी मोहडामा फैलिएको भिरालो भुभाग रहेको छ । ३१४.६६ वर्ग किलो मिटरमा क्षेत्रफलमा यो गाउपालिका फैलिएको छ ।

स्वामीकार्तिक गाउँपालिकाको नाम धार्मिक स्थल कार्तिक स्वामी देवताको नाम संग जोडिएको छ । साविकको जुकोट गाविस र वाई गाविसको सिरानमा अवस्थित कार्तिक स्वामी देवताको मन्दिर (जसलाई शाहीमाण्डौ भनेर चिनिन्छ)

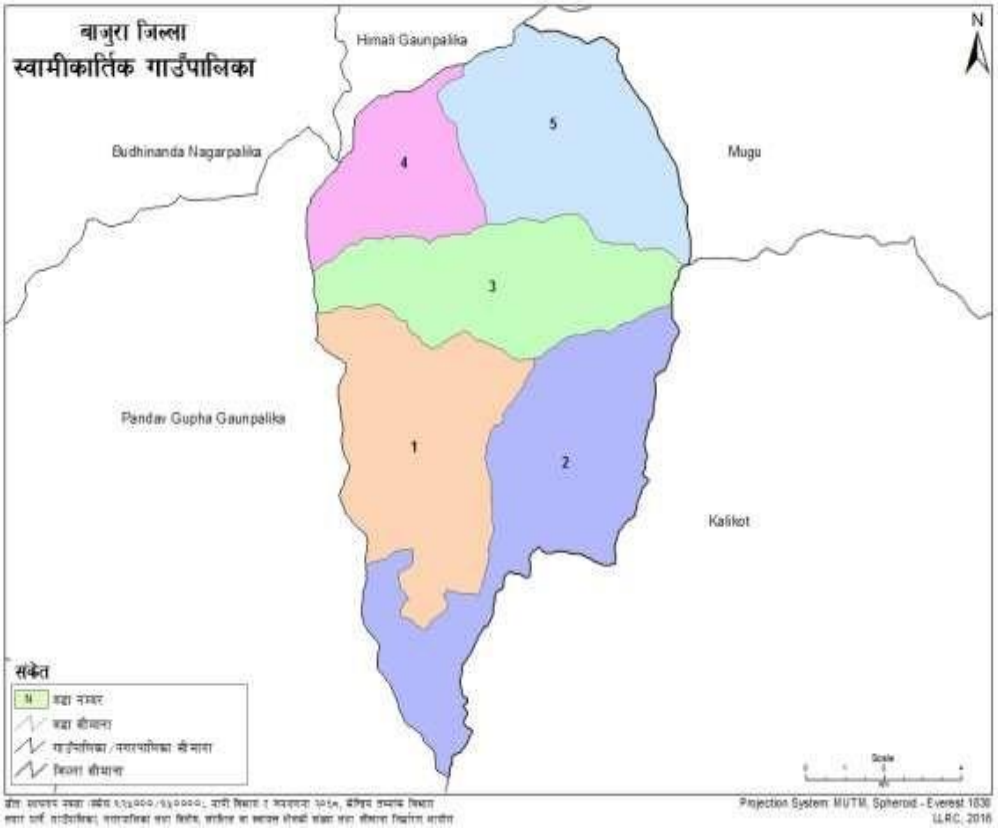

मन्दिरको नामबाट यस गाउपालिकाको नाम जुराईएको पाईन्छ । कार्तिक स्वामी देवता साविकका वाई र जुकोट गाविसका सवै वासिन्दाहरु कुल देवताको रुपमा समेत मान्दै आएका छन । गाउँपालिकाका प्राय धेरै जसो वासिन्दाहरुले यस देवतालाई कुल देवताको रुपमा मान्ने भएकाले पनि यस गाउँपालिकाको नामाकरण गर्न उपयुक्त रहेको भनाई रहेको छ । साविकका साप्पाटा गाविसका अधिकाँश वासिन्दाहरुको मान्ने देवता खापर भएकोले स्वामीकार्तिक खापर गाउँपालिका राख्नु पर्ने सुझाव र दवाव समेत आईरहेकोले प्रथम गाउँ सभाले स्वामीकार्तिक खापर नामाकरण सिफारिस समेत गरिसकेको पाईन्छ ।

भौगोलिक स्वरुप

यस गाउँपालिकाको अधिकाँश भुभाग उच्च पहाडी र हिमाली क्षेत्रमा पर्दछ । यस गाउँपालिकाको अधिकाँश क्षेत्र भिरालो तथा चट्टानी भुभागमा रहेको छ । यस गाउँपालिकामा वनजंगलले ५२५४ हेक्टर भुभाग ओगटेको छ । घासे भुभाग १८८० हेक्टर, वुट्यान ७३४ हेक्टर, र बाँझो उजाड भुभागले पनि ७५६ हेक्टर ओगटेको छ ।

जनसंख्या

२४४१ घरधुरीमा रहेका कुल जनसंख्या १४८९६ मध्ये जन्मेदेखि ५ वर्षसम्म उमेरका १३.९८ प्रतिशत, ५ देखि १५ वर्ष उमेरका २६.७९ प्रतिशत, १५ देखि २५ वर्ष उमेरका १३ प्रतिशत, २५ देखि ४० वर्ष उमेर समुहका २७.७७ प्रतिशत, ४० देखि ६० वर्ष उमेर समुहका १३.१७ प्रतिशत, ६० देखि ७० वर्ष सम्मका ३.७३ प्रतिशत र ७० देखि माथिका १.८८ प्रतिशत रहेको छ । जातीय रुपमा रोकाया, धामी, वुढा, थापा, जोशी, शाही, सिहं, वि.क, सार्की, चदारा, कामी, ल्वार, नेपाली, भण्डारी, गिरी, नाथ, कठायत, महतारा, हमाल, बम, उपाध्याय, संज्याल, न्यौपाने, कडारा, भुल, लावड, रावल, कटेल, कार्की, कैला, विटला, खत्री, घर्ति, भटट् , जेठारा, सुनार, कुमाल लगायत ३७ थरीका जात जातीहरुको बसोबास रहेको छ ।

प्राकृतिक श्रोत, कृषि, वन वातावरण र खाद्य सुरक्षा

यस स्वामीकार्तिक गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल १०९७३ हे.मध्ये ५२५४ हे. क्षेत्रफल वनजङ्गल, २२ हे.क्षेत्रफल वलौटे जमिन, १८८० हे. घासे क्षेत्र, ७३४ हे. वुटयान तथा झाडी, ४ हे. चटट् ान र ३०७८ हे. खेतीयोग्य जमिनले ओगटेकाछ । यस गाउपालिकाँ को ३९.८० प्रतिशत मानिसहरु प्रत्येक्ष कृषि पेशामा संलग्न रहेका छन् भने ९५ प्रतिशत जनसंख्या कृषिमा आश्रित रहेको पाइएको छ ,यस स्वामीकार्तिक गाउपालिका भित्र जुकु, रुडी, कुकुन्गाडा, आदि स्थानमा पहिरोले गर्दा वर्षेनी जनजिवन प्रभावित हुने गर्दछ भने वडा नं १ र २ को अभिकाँश भुभाग, वडा नं ५ र ३ को भुभाग पहिरोको उच्च जोखिममा रहेको छ भने वडा नं ४ लगायत स्वामीकार्ति गा.पा.को अन्य सवै भुभाग बर्षातको समयमा वाढी तथा अनावृष्टि र अतिवृष्टिले समेत यस गाउपालिकामा बर्षेनी धनजनको क्षति गरिरहेको हुन्छ । यस गाउपालिकाका २४४१ घरधुरीहरु १४ वटा सामुदायिक वनमा आवद्ध छन् । जलवायु परिवर्तन र त्यसको असर न्यूनिकरण गर्ने संस्थागत एवं विशेष कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

भौतिक तथा सामाजिक पूर्वाधार

यस गाउँपालिकाको केन्द्र सम्म स्थानीय गाउपालिका स्तरको सडक निर्माण कार्य हुदै भएको भए पनि राष्ट्रिय सडक सञ्जाल संग जोड्न कर्णालीमा पुलको अभावले तत्काल यस गाउपालिकामा यातायातको सेवा प्राप्त गर्न कठिन देखिन्छ । बाजुरा जिल्लाको सदरमुकाम मार्तडी देखि कोल्टी ४३ र सुर्खेत देखि कर्णाली करिडोरको सडक खण्ड एक सरो कटान गरेर कर्णाली पारीबाट कवाडी सम्म पुगि सेकेकोले कर्णालीमा पक्कि पुल निर्माण हुने वित्ति कै यस गाउपालिकाको सवै वडाहरुमा यातायात सुविधा पुग्ने गरी गाउपालिकाले सडक निर्माणको कार्य गरिरहेको छ । स्वास्थ्य चौकीका भवन एउटा वाहेक अन्य पुराना जिर्ण रहेका छन । कृषि र पशु सेवा केन्द्रहरुका भवन पनि प्रयाप्त छैनन । गाउँपालिका भित्रका खोला जोडने झो.पु एक मात्र रहेको, ४ वटा झो.पु. हरु कर्णालीमा सञ्चालनमा रहेका छन भने २ वटा झा.पु कर्णालीमा निर्माधिन अवस्थामा छन । एउटा सर्वे सम्पन्न भैसकेको छ । प्राय सवै विद्यालयमा कोठा संख्या अप्रयाप्त रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा सामुदायिक भवन ३ एउटा मात्र रहेको अवस्था छ ।

सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक अवस्था

यस गाउपालिकामा दलित ३०.१५ प्रतिशत, ब्राहमण ८.०२ प्रतिशत, क्षेत्री ४२.४८ प्रतिशत, ठकुरी १५.५२ प्रतिशत र दशनामी ३.८० प्रतिशत जनसंख्याको बसोबास रहेको छ । छुवाछुत, छाउपडी, धामीझाँक्री प्रथा, अन्धविश्वास जस्ता सामाजिक कुरितीहरु यस गाउँपालिकामा अँझै विद्यमान छन् । यस गाउँपालिकाको सामाजिक रितिरिवाज र चाड पर्वमा वडा दशै, तिहार, भुवा पर्व, माघी संक्रान्ति, विशु संक्रन्ति, चौदशी? जनैपूर्णिमा आदि रहेका छन् ।

यस गाउँपालिकामा पुरुषहरुले दौरा, सुरुवाल, कोट, टोपी र महिलाहरुले गुन्यू, चोलो, पोते आदि भेषभुषाका रुपमा लगाउने गर्दछन् । यस गाउँपालिकामा मूख्यरुपमा ऋषि, धलपुरा, कैलाश, भगवति, मष्टो, घटाल आदि धार्मिक ं देवि देवता तथा मठमन्दिरहरुको पुजाआजा गर्ने गरिन्छ । पिलु, कर्णाली, शाहीमाण्डौ, नाईन्याल गुफा, वाहुनीकोट आदि जस्ता ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थानहरु रहेका छन ।

प्रशिद्ध स्थलहरू

१. कर्णाली पिलु वडा नं. ४ (धार्मिक स्थल)
२ खडुली पाटन वडा नं. ५ र ३
३ साईमाण्डु वडा नं. ३ (धार्मिक स्थल)
४ वाहुनी कोट वडा नं. १ (ऐतिहासिक स्थल)
५ ताउले मुग्राँ वडा नं १ (ऐतिहासिक स्थल)
६ नाईन्याल गुफा वडा नं. ३ (ऐतिहासिक स्थल)

मुख्य पूर्वाधारको अवस्था
सडक, बाटो, पुल

<u>सडक</u>

सुईजिउला वाई फैता सडक

बिजुली

न.	विघुत /उर्जा आयोजनाको नाम	क्षमता कि.वा	क्षेत्र	लाभान्वित घरभुरी	मि.सँख्या
१	मि पेल्टिक सेट केन्द्र	५	स्वामीकार्तिक ५ मिगु	७०	
२	जुड्डीगाड लघुजलविद्युत केन्द्र	२००	जगन्नाथ	२५१२	
३	बड्डिगाड लघुजल विद्युत केन्द्र	१००	जगन्नाथ	१४१०	
४	खालीखोला लघुजलविद्युत केन्द्र	५०	स्वामीकार्तिक ५	निर्माधिन	

खानेपानीः

गाउँपालिकाको पाश्वचित्र अनुसार यस गाउँपालिकाको वडा नं. १ मा २५ वटा मुहान, वडा नं. २ मा १ मुहान, वडा नं.३ मा १३ मुहान, वडा नं. ४ मा १० वटा मुहान र वडा नं ५ मा ८ वटा मुहान रहेका छन् । गाउँपालिकामा रहेका जम्मा ५७ वटा मुहान मध्ये १३ वटा मुहान प्रयोगमा आएका छैनन ।

जलस्रोत गुरुयोजना २०७४ साल बनेको, गाउँपालिका र ग्रामिण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजनाको सहकार्यमा व्यक्तिगत खानेपानी प्रणालीको प्रारम्भ भएको र हाल सम्म ७८ घर धुरीमा मिटर प्रणालीबाट खानेपानी वितरण भैरहेकोछ । चालु आ.ब. मा २०२ धाराहरु मिटर प्रणालीबाट जडान गर्ने योजना कार्यान्वयनमा रहेको छ । गाउँपालिकामा खानेपानी स्वच्छता सरसफाई व्यवस्थापन वोर्डको गठन गरिएको छ ।

गाउँपालिकामा जलस्रोत २०७७, जलस्रोत नियमावली २०७७ र गाउँपालिका स्तरीय खानेपानी मर्मत सम्भार कोष संचालन कार्यबिधि २०७८, गाउँपालिका स्तरीय मर्मत सम्भार कार्यबिधि २०७७ तर्जुमा गरिएकोछ ।

सिचाईः

१ मिगु खोला तुर्के वडा नं. ५

२ खाँक्रे कुलो खुन्का वडा नं. ५

३ भाल्सेमाला खोला वाई वडा नं. ४

४ बाडीखोला छापु फैता वडा नं. ४

५ पुन्या खोला छापु फैता वडा नं. ४

६ लोथी खोला गदान्नेवाडी वडा नं. ३

७ जमासी ढिकुरी कुलो ढल्केसिम वडा नं. २

८ रुडि खोला भाल्ढुंगा वडा नं. १

९. बाहुनी कुलो जुकु खोला वडा नं १

सावर्जनिक भवन तथा पूर्वाधारहरू

- वडा कार्यालय ३ वटा वडा (वडा नं २, ३, ५)
- निर्माधिन वडा कार्यालय (वडा नं. ४)
- गाउँपालिका अस्थायी भवन १ (भाडाको जमिनमा टिनद्धारा निर्मित)

फोहरमैला व्यवस्थापन (फोहरको परिमाण र व्यवस्थापनको अवस्था)

फोहोमैला व्यवस्थापनमा गाउंपालिकाको खासै ध्यान पुगेको देखिदैन । वजारीकरण वढेसंगै आगामि दिनमा यसमा ध्यान जानु जरुरी छ ।

आर्थिक अवस्था

उद्योग, व्यवसाय तथा कलकारखाना

- यद्योग ५ वटा (कुटानी पिसानी, स्याउ प्रशोधन, फर्निचर, जुता सिलाई, पञ्चेवाजा)
- कृषि फम ३३ वटा

- पशु फर्म २३ वटा
- खुद्रा पसल २७

मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरू

१. पलुचौर
२ चौघानचौर
३ वालुवा
४ वाटुसेरा
५ छुदरी
६ साविकको जुकोट गाविस भवन
७ फयालगाउ

प्राकृतिक तथा पर्यटकिय सम्पदा

१. कर्णाली पिलु वडा नं. ४ (धार्मिक स्थल)
२ खडुली पाटन वडा नं. ५ र ३
३ साईमाण्डु वडा नं. ३ (धार्मिक स्थल)
४ वाहुनी कोट वडा नं. १ (ऐतिहासिक स्थल)
५ ताउले मुग्राँ वडा नं १ (ऐतिहासिक स्थल)
६ नाईन्याल गुफा वडा नं. ३ (ऐतिहासिक स्थल)

नगरपालिकाको संगठन तथा राजस्व प्रशासन :
हालको संगठन संरचना (कर्मचारीहरूको विवरण)

क्र. सं.	पद	स्वीकृत दरवंदी	पदपुर्ति	
			स्थायी	करार
१.	सातौ वा आठौ	१		
२.	ईन्जिनियर सातौ आठौं	१		
३.	अधिकृत सातौ आठौं (शिक्षा)	१	१	
४.	अधिकृत (प्रशासन) सातौ आठौ	१	१	
५.	अधिकृत छैटौ प्रशासन	२	२	
६.	आ ले प पाचौ प्रशासन	१		

क्र. सं.	पद	स्वीकृत दरवंदी	पदपुर्ति	
			स्थायी	करार
७.	सहायक प्रशासन पाचौ	४	२	
८.	कम्प्युटर अपरेटर पाँचौ बिबिध	१	१	
९.	लेखा सहायक पाचौ प्रशासन	१	१	
१०.	प्राबिधिक सहायक शिक्षा पाचौं	१	१	
११.	हेल्थ असिष्टेन्ट पाचौ छैटौ स्वास्थ्य	१	१	
१२.	सब ईन्जिनियर पाचौं सिभिल	१		
१३.	असिष्टेन्ट सव ईन्जिनियर चौथो	१		
१४.	सहायक महिला विकास निरिक्षक चौथो बिबिध	१	१	
१५.	खा.पा.स.टे	१		
१६.	सहायक पाचौ प्रशासन	२	१	
१७.	सब ईन्जिनियर पाचौ	२		
१८.	सहायक चौथो	३	३	
१९.	असिष्टेन्ट सब ईन्जिनियर चौथो	३		२
२०.	कृषि विकास अधिकृत	१		
२१.	कृषी प्राविधीक पाचौ	२		१
२२.	कृषी प्राविधीक चौथो	१		
२३.	पशु स्वास्थ्य अधिकृत आठौ नवौ	१		
२४.	पशु सेवा प्राविधीक पाँचौ	१		१
२५.	पशु सेवा प्राविधीक चौथो	२		१

स्रोत : स्वामीकार्तिक गाउंपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७४

भौतिक सुविधाहरू

कार्यालयका भवनहरू

- वडा कार्यालय ३ वटा वडा (वडा नं २, ३, ५)
- निर्माधिन वडा कार्यालय (वडा नं. ४)
- गाउँपालिका अस्थायी भवन १ (भाडाको जमिनमा टिनद्धारा निर्मित)

सवारी साधन

- मोटर साईकल ११ वटा
- एक्बुलेन्स १
- स्काईभेटर १

फर्निचर, कम्प्युटर, प्रिन्टर

- ल्पापटप ३५
- डेस्कटप १६
- प्रिन्टर २५
- र्‍याप्टिङ्ग बोर्ड २
- प्लाष्टिक कुर्सि १५०
- घुम्ने कुर्सी २४ वटा
- स्टिल दराज १४
- टिनको कुर्ची ५०
- सोफा सेट स्टिक १५
- साफासेट काठको ६ वटा
- काठको दराज २५
- टेबुल काठको ३३
- जेनेटर १
- प्रोजेक्टर १
- खटिया काठको २५

राजस्व शाखा तथा राजस्व प्रशासन

राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१	निरेश कटेल	कृषि प्राबिधिक	राजस्व शाखामा

गउंपालिकामा कार्यकक्ष तथा कार्य स्थलको पर्याप्तता छैन । फर्निचर, कम्प्यूटर, प्रिन्टर तथा अन्य भौतिक सुविधाहरूको प्रयाप्तता देखिदैन । यसैगरी राजस्व सम्बन्धी डाटा वेस, राजस्व प्रशासनमा सफ्फट्वेयर र त्यसको प्रयोग, कप्यूटर विलिङ्ग प्रणालिको प्रयोग पनि भएको पाईदैन । हाल सम्म कुनै पनि राजश्व सम्बन्धि क्षमता विकास कार्यक्रम संचालन भएको छैन ।

तर राजस्व परिचालनका केहि प्रयासहरू भने भएका छन् जस्तो आर्थिक ऐनको सभाबाट पारित गरी दररेट निर्धारण गरिएको छ, कर तथा गैर कर सम्बन्धि ऐन निर्माण गरिएको छ, स्थानीय उत्पादनको दररेट निर्धारण गरिएको छ र आन्तरिक राजश्व संकलनका लागि वडा कार्यालयलाई रसिद उपलब्ध गराईएको छ ।

स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्ति विवरण : स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्ति विवरण राखिएको छ । हाल गाउँपालिकाको नाममा रहेको जग्गामा कार्यालय भवन निर्माणधिन छ भने फनपार्क निर्माण चरणको तयारी भैरहेको छ ।

अभिलेख : मदिरा सेवन कार्ड, मदिरा बिक्रेता कार्ड, व्यवसायहरु, उद्योगहरु, संस्थाहरु, समूहहरु दर्ता नवीकरण, मुहान दर्ता सम्बन्धि कार्यहरु भएको छ । केहि साना व्यवसायहरु दर्ता गर्ने प्रक्रिया जारी रहेका

परिच्छेद – ३

स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय संभाव्यता

यस परिच्छेदमा बिध्यमान कानुनी प्राबधान अनुसार स्थानीय सरकारहरुको आन्तरिक आय परिचालनको सम्भाव्यतालाई शिर्षकगत रुपमा विस्तृत विश्लेषण गरिएको छ। यसबाट स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको विद्यमान अवस्था तथा सम्भावनाहरुको विश्लेषण गरी पहिचान गरिएका बास्तबिकताहरुलाई यस राजस्व सुधार कार्ययोजना मार्फत संवोधन गर्ने प्रयास गरिने छ ।

यस परिच्छेदलाई मुख्यतया तिन भागमा बिभाजन गरिएको छ। पहिलो भागमा स्थानीय तहहरुको राजश्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्थाको बारे चर्चा गरिएको छ। दोश्रो भागमा स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको बर्तमान अबस्थाको उजागर गर्न खोजिएको छ भने तेश्रो भागमा गाँउपालिकाको आन्तरिक श्रोत तर्फ राजश्वका प्रमुख क्षेत्रहरु तथा संभावनाको बारे बिश्लेषण गर्ने प्रयास गरिएको छ।

३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहलाई निम्नानुसार आय संकलन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ :

(क) गाँउपालिका वा नगरपालिकाको एकल अधिकारः

अ) कर

- सम्पत्ति करः आफनो क्षेत्रभित्रको घर र घरजग्गामा घर र सो घरले चर्चेको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाई ् बाँकी जग्गा र घर नभएका अन्य जग्गामा भूमीकर (मालपोत) लगाउनु पर्ने । "घरले चर्चेको जग्गा" भन्नाले घरले ओगटेको जग्गाको क्षेत्रफल र अधिकतम सो क्षेत्रफल बराबरको थप जग्गासम्म पर्ने ।
- **भूमि कर (मालपोत):** आफ्नो क्षेत्रभित्रको जग्गामा त्यस्तो जग्गाको उपयोगका आधारमा लगाउने । तर, सम्पत्ति कर लगाएको अवस्थामा भूमिकर (मालपोत) लगाउन नपाइने ।
- **घर जग्गा बहाल करः** कुनै व्यक्ति वा संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर, कारखाना, जग्गा वा पोखरी पूरै वा आंशिक तवरले बहालमा दिएकोमा ।
- **व्यवसाय करः** पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा ।
- **सवारी करः** टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, विद्युतीय रिक्सामा ।
- **जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु करः** आफ्नो क्षेत्रभित्र ऊन, खोटो, जडीबुटी, बनकस (खर), कवाडी माल, जीवजन्तुको हाड, सीङ, प्वाँख, छालाको व्यवसायिक उपयोग गरे बापत ।

आ) शुल्क

- **बहाल बिटौरी शुल्कः** आफुले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको उपयोग बापत ।
- **पार्किङ् शुल्कः** आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ्ग सेवा उपलब्ध गराए बापत ।

इ) सेवा शुल्क

- आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केवलकार, ट्रेकिङ्ग, कायकिङ्ग, बञ्जी जम्प, जिपफ्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनारञ्जन तथा साहसी खेलकुदसम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा ।

- आफूले निर्माण, संचालन वा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार वा उपलब्ध गराएको देहायको सेवामा (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, फोहरमैला व्यवस्थापन, सरसफाई, ढल निकास, सडक बत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्यायामशाला, पर्यटकीय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, धोविघाट, सडक, वसपार्क, पुल आदि) (अचल सम्पत्ति वा अन्य कुनै विषयको मूल्यांकन सेवा शुल्क ।
- सिफारिश सम्बन्धी कुनै सेवा शुल्क ।

ई) दस्तुर

- दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुरः
  - एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, टयुसन, कोचिङ, औषधि ् पसल, प्लटिङ्ग
  - ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सभेक्षण, उत्खनर्न ् तथा उपयोग (नक्सा पास दस्तुर
- पञ्जीकरण व्यवस्थापन दस्तुर
- वडामार्फत् गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर
- गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफनो क्षेत्रभित्र वाताबरणीय प्रभाव मूल्यांकन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एबम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री गर्न सक्ने ।
- गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गामा रहेको काठ दाउरा, जराजुरी, दहत्तर बहत्तर आदिको बिक्री गर्न सक्ने ।
- यस्तो बिक्रीबाट प्राप्त रकम गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने
- सामुदायिक वनबाट आय प्राप्त गर्न ।

(ख) प्रदेश तथा संघीय कानून अनुसार प्राप्त हुने (दफा ११ (४)) :

- प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी
- खनिज पदार्थको उत्खनन् रोयल्टी
- सामुदायिक वनको संचालन व्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी
- पानी घट्ट, कुलो पैनी जस्ता सेवाबाट प्राप्त रोयल्टी
- प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी
- खनिज पदार्थको उत्खनन रोयल्टी
- सामुदायिक वनको संचालन व्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी
- पानी घट्ट, कुलो पैनी जस्ता सेवाबाट रोयल्टी
- खानेपानी महसुल
- स्थानीय साना सतह तथा भूमिगत सिंचाई सेवा शुल्क
- स्थानीय स्तरमा जडिवुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार उत्पादन, संकलन, प्रसोधन र वजार ब्यवस्थापन
- जनरल अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, निदान केन्द्र र स्वास्थ्य संस्थाको दर्ता, संचालन अनुमति
- स्थानीय सार्वजनिक यातायातको रुट अनुमति, नवीकरण
- इन्टरनेट सेवा, टेलीसेन्टर, केवल, तारविहिन टेलिभिजन प्रसारण अनुमति, नवीकरण
- स्थानीय तहका पत्रपत्रिकाको दर्ता

संघीय कानुन (अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४) अनुसार स्थानीय तहलाई निम्नअनुसार वित्तीय अधिकार प्रदान गरेको छ :

एकल कर प्रशासन सम्वन्धी ब्यवस्था (आर्थिक ऐन २०७५ वाट संसोधित ब्यवस्था)

(क). सवारी साधन करको दर प्रदेशले लगाउने र उठाउने । तर टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतिय रिक्सामा सवारी साधन करको दर गाँउपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने ।

(ख) .घरजग्गा रजिश्ट्रेशन शुल्कको दर प्रदेशले लगाउने र गाँउपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने ।

(ग) .मनोरंजन करको दर प्रदेशले लगाउने र गाँउपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने

(घ) विज्ञापन करको दर गाँउपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने

ख), (ग) र (घ) बमोजिमको करवाट उठेको रकममध्ये ६० प्रतिशत रकम गाँउपालिका वा नगरपालिकाको संचित कोषमा जम्मा गरी ४० प्रतिशत रकम मासिक रुपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने ।

(ङ) प्रदेशले सवारी साधन कर करबाट उठेको रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गनुपर्ने ।

- प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा भएको रकम ६० प्रतिशत रकम प्रदेश सरकारलाई र ४० प्रतिशत स्थानीय तहलाई वाँडफाँड गरिने
- आयोगले निर्धारण गरेको निर्धाण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई वाँडफाँड गर्ने ।
- प्रदेशले मासिक रुपमा सम्वन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने

(ख) राजस्व बाँडफाँड

- नेपाल सरकारले संकलन गरको मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तशुल्कबाट संकलन भएको रकमको १५ प्रतिशत स्थानीय विभाज्य कोषमा जम्मा हुने
    - आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम बाँडफाँड हुने ।
    - स्थानीय सञ्चित कोषमा मासिक रुपमा प्राप्त हुने ।
- प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टिको बाँडफाँड आयोगको सिफारिसमा प्राकृतिक श्रोतको उपयोगबाट प्रभावित हुने स्थानीय तहलाई २५ प्रतिशत तथा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टी वार्षिक रुपमा प्राप्त हुने

(ग) अनुदान

- वित्तीय समानीकरण अनुदान: खर्चको आवश्यकता र राजस्वको क्षमताको आधारमा आयोगको सिफारिशमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त
- सशर्त अनुदान: कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न आयोगले तोकेको आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- समपूरक अनुदान: पूर्वाधार बिकास सम्बन्धि कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न योजनाको कुल लागतको अनुपातका आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- विशेष अनुदान: कुनै खास उद्देश्य र योजनाको लागि संघ र प्रदेश सरकारवाट प्रदान गरिने अनुदान

(घ) वैदेशिक सहायता तथा आन्तरिक ऋण

- नेपाल सरकारको पूर्वस्वीकृति लिएर मात्र वैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन वा बैदेशिक अनुदान वा सहयोगमा योजना वा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न गराउन सक्ने
- नेपाल सरकारको सहमति लिएर मात्र वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सिमाभित्र आन्तरिक ऋण लिन सक्ने

- नेपाल सरकारसँग मनासिब कार्यका लागि ऋण लिन सक्ने

उपरोक्त व्यवस्थाहरूले स्थानीय तहलाई प्राप्त हुन सक्ने आयका स्रोतहरूलाई व्याख्या गरेको छ। स्थानीय तहले कानून बमोजिम वाहेक आफनो अधिकार क्षेत्रमा कुनै कर लगाउन, उठाउन र ऋण लिन नपाउने व्यवस्था हुनुका ् साथै निम्न अनुसारका थप व्यवस्थाहरू रहेका छन ्।

- कर लगाउँदा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रतिकुल असर नहुने गरी लगाउनु पर्ने (संवैधानिक व्यवस्था)
- कर नलाग्ने : कूटनीतिक नियोग, कूटनीतिज्ञ, वदेशिक ऋण वा सहायतौ बाट संचालित परियोजनावाट हुने पैठारी, सामुहिक वा संयुक्त आवासको बिक्री नभएको स्टक, सामुहिक आवासको सार्वजनिक उपयोगको क्षेत्र

३.२. आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

माथि ३.१ म उल्लेखित स्थानीय तहका राजस्व अधिकार सम्बन्धी कानूनी आधारमा बाजुराको स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाको सम्भाव्य आय शिर्षकहरू अर्न्तगतको बर्तमान राजश्व परिचालनको अवस्था तलको तालिकामा विश्लेषण गरिएको छ। गाँउपालिकामा सम्भावना भएका आय शिर्षकहरूको संभाव्यता, संकलनको अवस्था तथा गाँउसभा बाट करका दरहरुको निर्धारणको अवस्थालाई तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका : स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावना भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
क.	कर तर्फ			
	भूमि कर (मालपोत)	भएको	भएको	भएको
	सम्पीत्त कर	भएको	नभएको	भएको
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	नभएको	नभएको	नभएको
	घर जग्गा बहाल कर	भएको	भएको	भएको
	व्यवसाय कर	भएको	भएको	भएको
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर	भएको	नभएको	भएको
ख.	अन्य राजस्व			
	ढुङ्गा, गिटट्ी, वालुवा, माटो, काठ, दाउरा, जराजुरी, स्लेट, खरीढुङ्गा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको विक्री तथा निकासी शुल्क	भएको	नभएको	नभएको
	नक्सापास दस्तुर	भएको	नभएको	नभएको
	ब्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क	भएको	भएको	भएको
	वहाल विटौरी शुल्क	भएको	नभएको	नभएको

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावना भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
	पार्किङ्ग शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
	अस्पताल संचालन	भएको	नभएको	नभएको
	फोहरमैला ब्यवस्थापन शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
	स्थानीय खानेपानी महसुल	नभएको	नभएको	नभएको
	स्थानीय विद्युत महसुल	नभएको	नभएको	नभएको
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपफ्लायर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा ब्यवसायमा सेवाशुल्क	र्‍याप्टिङ्ग संचालनमा रहेको	भएको	भएको
	निर्माण, संचालन र ब्यवस्थापन गरेका स्थानीयपुवाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्यायमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, वसपार्क, पुल आदि	भएको	नभएको	नभएको
	मूल्यांकन सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म	भएको	भएको	भएको
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	भएको	भएको	भएको
	दण्ड जरिवाना	भएको	भएको	नभएको

माथिको तालिकामा विद्यमान कानुनी प्रावधान अनुसार स्थानीय सरकारले लिन पाउने कर तथा गैरकरहरुको आधारभूत अवस्था शीर्षकगत रुपमा प्रस्तुत गरिएको छ। तालिकामा करतर्फ ६ शीर्षक र गैरकरतर्फ १५ शीर्षकमा आन्तरिक आयको विद्यमान अवस्था विश्लेषण गरिएको छ। तालिका अनुसार स्थानीय सरकारले लिने ६ किसिमका करहरु मध्ये स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाका जनप्रतिनिधिहरु तथा कर्मचारीहरूसँगको छलफल तथा गाँउपालिकाका दस्तावेजहरूको अध्ययनका आधारमा ५ शिर्षक अर्न्तगत करहरु संकलनको सम्भावना रहेको देखिन्छ साथै ५ वटा संभाबित क्षेत्र मध्ये ४ किसिमका करको दर निर्धारण भएकोमा केबल ३ शिर्षकमा संकलन भएको छ। करका दरहरु मध्ये संभाबना बोकेको सम्पत्ती करका दरहरु तोकिएको तर संकलन कार्य भने सुरु भएको पाइएन । गैरकरतर्फका राजस्वका १५ शीर्षकमध्ये १० शीर्षकमा संकलनको सम्भावना भएको पाईएपनि ४ शीर्षकको दर निर्धारण भै कर संकलन भएको पाइन्छ।

३.३ आन्तरिक स्रोततर्फ राजस्वका प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना

३.३.१ *कर राजस्व*

कर राजश्व तर्फका तपसिलमा उल्लेखित करहरुको बर्तमान अबस्था तथा संभाब्यताको बिश्लेषण गरिएको छ ।

क. सम्पत्ति कर

बर्तमान अवस्थाः स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाले चालु आ.व. २०७७/७८ मा सम्पत्ति कर उठाउने गरी करका दरहरु स्विकृत गरेको भएतापनि सुरुहुन सकेकोछैन । गाँउपालिकाको आय श्रोतको रुपमा रहेको सम्पत्ति करलाई व्यबस्थित गर्नसके श्रोतमा बृद्धिहुने देखिन्छ । तर सम्पत्ति कर लागुगर्ने निर्णय गर्ने तर तयारी नगर्दा कार्यान्वयनमा ढिलाई हुन गएको पाईयो । यसले गर्दा प्रस्ताब गरिएअनुसारको राजश्व संकलन हुन सकेको छैन । आगामी दिनहरुमा सम्पत्ति कर सम्वन्धी सम्पुर्ण तयारी पुरागरी र्कान्वयनमा लैजानपर्ने देखिन्छ ।

हिमाली जिल्लामा अबस्थित स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिका स्वयं प्रबिधिको हिसाबले समेत तैयारी अबस्थामा नरहेको कारण सम्पत्ति करलाई तत्काल पालिकाका सबै वडाहरुमा लागुगर्न सकिने अबस्था रहेको पाइएन । गाँउपालिकाका सबै क्षेत्रहरु उत्तिकै सुबिधायुक्त नभएकाले पालिकाले सम्पत्ति कर लगाउदा सुरुमा बजार क्षेत्र बाट सुरुगरी क्रमस सबै वडाहरुमा बिस्तार गर्दा राम्रो हुन्छ । यसकालागि कार्यपालिकामा सहमतिको बाताबरण हुनु आवश्यक छ । निर्णय मात्र गर्ने, रकम प्रस्ताब गर्ने तर कार्यान्वयन नगर्ने बिगतको अभ्यासलाई चिर्नु आबश्यक छ । गाँउपालिकाले सम्पत्ति कर लगाउने क्षेत्र तथा सो क्षेत्रमा पर्ने घर तथा घरले चर्चेको जग्गाको मुल्यांकन गरी बिस्तृत बिबरण तैयार गर्नुपर्ने हुन्छ । राजश्व सम्वन्धी कुनै सफ्टवेयर जडान नगरिएको तथा गाँउपालिकाको कार्यालयमा समेत राजश्वका बिलहरु हातले काट्नुपर्ने अबस्थामा बिना तैयारी तत्काल कार्यान्वयनगर्न सकिने अबस्था नदेखिएकोले यस कार्ययोजनामा सम्पत्ति कर लागुगर्न आगामी बर्ष पुर्वाधार तैयारी गरी क्रमस दोरो तथा तेश्रो बर्ष पुर्णरुपमा कार्यान्वयनमा ल्याउन प्रस्ताब गरिन्छ ।

ख) भुमी कर

हाल सम्पत्ति कर लागु नभएकोले सम्पत्ति कर लगाउदा सम्म भूमि कर प्रस्ताब गरिएको छ ।

ग) घर जग्गा वहाल कर

गाँउपालिका क्षेत्रभित्र व्यक्ति वा संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर वा पोखरी पुरै, आंशिक तवरले वहालमा दिएकोमा वहालमा दिएको कुल अंकमा १० प्रतिशतले कर लगाईने व्यवस्था अनुसार वहाल कर असुली गर्ने प्रचलन छ ।

स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिका क्षेत्रमा पसल व्यवसाय, बैंक तथा वित्तीय संस्था, सहकारी संस्था र सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरुलाई सटर तथा कोठा भाडामा लगाईएको छ भने निजी बसोवासको लागि समेत भाडामा लगाईएको छ । आ.ब २०७७/७८ लाई आधार मानी आगामी आर्थिक बर्ष २०७८/७९ को लागि रु १५०००।- प्रस्ताब गरिएको छ । आगामी दिनहरुमा घर बहाल करलाई अझ बढी प्रभावकारी बनाउन गाँउपालिकाले तपशिल अनुसारका कार्यहरु गर्न आवश्यक छ ।

- घरबहालमा दिनेहरुको लगत संकलन गर्ने र नियमित अद्यावधिक गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- सुरु सुरुमा करदातालाई आफै कर घोषणा गर्न लगाउने र स्वही अनुरुप संकलन गर्ने ।
- घरधनी तथा बहालमा बस्ने दुवैलाई बहाल करको विषयमा जानकारी गराउने ।

घ).**व्यवसाय कर**

गाँउपालिकाले आर्थिक ऐन २०७७ मा व्यवसायको प्रकृति अनुसार करको दर निर्धारण गरेको छ । गाँउपालिकाले आ.ब २०७७/७८ मो व्यवसाय कर तर्फ रु ५००००। प्रस्ताब गरेको छ । यसैलाई आधारमानी आगामी दिनहरुको प्रक्षेपण गरिएको छ ।

गाँउपालिकामा संचालनमा रहेका तथा पालिकामा दर्ता भएका साना उद्योग तथा व्यबसायहरु बाट कर संकलनमा सुधार ल्याउनका लागि निम्न कार्यहरू गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

- गाँउपालिकामा सञ्चालित सबै किसिमका व्यवसायको विवरण/लगत तयार गर्ने ।

- व्यवसायलाई व्यवसायमा भएको लगानी तथा कारोबारको आधारमा वर्गीकरण गरी दरमा परिमार्जन गर्ने
- व्यवबसाय दर्ता, नवीकरण र खारेजी सम्बन्धी स्पष्ट कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- व्यवसाय करलाई दर्ता र नवीकरणमा लिने गरी कानुनी व्यवस्था भएकोले कार्यान्वयनमा जोड दिने ।
- बजार अनुगमन गर्ने, यसका लागि राजस्व परामर्श समितिलाई बढी सक्रिय बनाउने ।
- कर सचेतना अभिवृद्धि गर्ने खालका कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने । साथै नागरिकका गुनासाहरु सुनुवाइ गरी सम्बोधनको व्यवस्था गर्ने ।
- अधिकतम कर तिर्ने करदातालाई पुरस्कृत गर्ने तथा करको दायरामा नआउनेलाई जरिवानाको व्यवस्था पर्ने ।

ङ. जडीबुटी, कवाडी, जीवजन्तु कर

बर्तमान अबस्थाः स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकामा कवाडी करको खासै संभावना नभएपनि जडीबुटी मा लगाईने करको भने संभावना रहेको छ । पालिकाको आर्थिक ऐन २०७७ मा जडिबुटी संकलन तथा निकासिमा लगाउन सक्ने करको बारेमा ब्यवस्था समेत गरेको पाइन्छ । तर यसको बारे एकिन तथ्यांकहरु प्राप्तहु नसकेकोले आगामी दिनहरुमा पालिकाले यस सम्वन्धी बिस्तृत अध्ययन गरि करका दर समेत परिमार्जन गर्नुपर्ने हुन्छ । जडिबुटी सम्वन्धी संकलित रकम अन्य कर तथा शुल्कमा परेकोले सोही अनुसार प्रक्षेपण गरिएको भएतापनि आगामी आर्थिक बर्षमा अध्ययन गरी अध्ययनपछि यथार्थपरक ढंगले जडिबुटी करको अनुमान गर्न सके अझ बढी उठ्न सक्ने देखिन्छ ।

सुधारका पक्षहरूः जडिबुटी कर लागुगर्न निम्न कार्यहरू गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

- गाँउपालिका क्षेत्रमा संकलन हुन सक्ने जडिबुटीको परिमाण एकीन गरी करको दर आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने
- जडिबुटी व्यबसाय सञ्चालन सम्बन्धी मापदण्ड तथा कार्यविधि बनाई लागुगर्ने ।
- जडिबुटी कर असूलीका लागि ठेक्का बन्दोबस्त गर्ने वा स्थलगत रुपमा कर्मचारी खटाई असूल उपर गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

च). सवारी साधन कर

हालको अवस्थाः नेपालको संविधान २०७२ बमोजिम सवारी साधन सम्बन्धी अधिकार साझा अधिकार सूचीमा परेको छ । ऐनले उक्त शिर्षकमा कर उठाउने अधिकार प्रदेश सरकारलाई दिएको छ भने उठाईएको कर राजश्व बाँडफाँड वापत स्थानीय सरकारलाई समेत बाड्नु पर्नेछ । सवारी साधन मध्ये इ रीक्सा, अटोरिक्सा र ठेलागाडाको कर मात्र स्थानीय सरकारले लिन पाउने छ । साना सबारी साधन जस्तै इ-रीक्सा, अटो-रीक्सा र ठेलागाडाको संचालन गर्न संभाबना नभएको तथा आर्थिक ऐन २०७७/७८ मा समेत प्राबधान नरहेकोल संभावित श्रोत भित्र नपरेको ।

छ) बिज्ञापन कर

गाँउपालिका क्षेत्रभित्र विज्ञापनका होडिङ बोर्डहरु राख्ने, घर टहरा तथा पर्खालहरुमा पेण्टिङ गरेको पाइन्छ । बिज्ञापन बापत कुनै करका दर समेत तोकिएकोमा संकलन भने देखिएन । गाँउपालिका क्षेत्रमा विज्ञापन गर्ने कम्पनीहरुलाई करको दायरामा ल्याउन सके थोरै भए पनि आय संकलन हुने देखिन्छ ।

छ. मनोरञ्जन कर

मनोरञ्जन कर सम्बन्धी अधिकार प्रदेश सरकारको क्षेत्राधिकार भित्र परे पनि यस शिर्षकमा कर उठाउन स्थानीय सरकारलाई अधिकार प्रत्यायोजन गरिएको छ । तर यस शिर्षबाट उठेको रकम राजश्व बाँडफाँड वापत प्रदेश सरकारलाई समेत फिर्ता गर्नुपर्दछ । यसबापत आगामी बर्षहरुमा समाबेश गरिएन ।

३.३.२ गैर कर राजश्व

क. बहाल विटौरी कर

गाँउपालिकाले आफुले रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाटवजार र सरकारी जग्गामा वनेका संरचनाको उपयोग गरेवापत वहाल विटौरी शुल्क लगाउन पाउने व्यवस्था छ । हालसम्म गाँउपालिकाले यस सम्वन्धी कुनै रकम असुल्ने गरेको पाइएन । आगामी दिनहरुमा गाँउपालिकाले यस सम्वन्धी अध्ययन गरी आफ्नो क्षेत्र भित्र हुने बजार, मेला हरुमा राखिने स्तलहरु बाट समेत कर असुल्ने गरी प्रस्ताब गर्न सकिन्छ ।

ख. घर नक्सा पास दस्तुर :

गाँउपालिकाले नक्सापास दस्तुरको दर निर्धारण गरेको दखिएन । गाँउपालिकाले करका दर तोकि नक्सापासलाई अनिबार्य गर्नुपर्ने हुन्छ । निर्माण पुर्व नक्शा स्विकृत गर्नुपर्ने प्राबधानलाई कार्यान्वयन गरे यसले गाँउपालिकाको आन्तरिक आम्दानीमा समेत बृद्धि हुने देखिन्छ । अत आगामी दिनमा आवश्यक दर रेट तोकी नया निर्माण हुने पककी घरहरुमा अनिबार्य गर्न सिफरिस गरिन्छ । आगामी आर्थिक बर्षकोलागि अनुमानीत रु ५००००।- प्रस्ताब गरिएको छ । त्यसपछिका दिनहरुमा १० प्रतिशतले बृद्धि अनुमान गरिन्छ ।

ग) सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुरहरुः

गाँउनगरपालिकाले सिफारिस तथा प्रमाणिकरण दस्तुर शीर्षक अन्तर्गत सिफारिश तथा बिभिन्न प्रमाणिकरणमा दस्तुर, तोकी राजस्व संकलन गरि आएको छ । हाल राजश्व संकलनमा गाँउपालिका कार्यालय तथा सबै वडाहरुमा हस्त लिखित बिल काट्ने परम्परा रहेको पाईयो । गाँउपालिका संगको छलफलमा आगामी आर्थिक बर्ष २०७८/७९ देखि राजस्व सफ्टवेयर प्रयोग गरी यसलाई व्यबस्थित गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गरिएको छ ।

सिफारिश वा प्रमाणित गाँउपालिकाको नियमित र निरन्तर काम भएकाले यो गाँउपालिकाको आम्दानीको एक नियमित स्रोत समेत हो । यस शीर्षकमा विगतको आय प्रवृत्तिलाई मध्यनजर गरी स्वहि अनुसार प्रक्षेपण गरिएको छ ।

ग) पर्यटन स्थल प्रवेश शुल्क

गाँउपालिकामा पर्यटन प्रवर्द्धनकालागि प्रयाप्त संभनवना रहेकोछ । बर्तमान अबस्थामा कर्णाली नदिमा रयाफ्टिङ्ग सचालनमा रहेको छ । पर्यटनकोलागि बिस्तृत अध्ययन गरी कार्यक्रमरु संचालन गर्नसके थप राजश्व संकलनको संभावना छ ।

परिच्छेद – ४

आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था

यस परिच्छेदमा स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाले राजस्व परिचालनमा गरेका प्रयासहरू तथा आय संकलनको बर्तमान अवस्थालाई संक्षिप्त रुपमा प्रस्तुत गरिएको छ । यसबाट गाँउपालिकाको आय संकलनको लागि संस्थागत क्षमतामा सुधार गर्न गर्नुपर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न सहयोग पुग्ने छ ।

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी संस्थागत ब्यबस्था :

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६५ अनुसार गाँउपालिका उपाध्यक्ष ज्यूको संयोजकत्वमा राजस्व सम्बन्धी विषयमा परामर्शका लागि स्थानीय राजस्व परामर्श समिति गठन गरिएको छ । यस समितिले राजस्व सम्बन्धी नीति तथा कानुनको तर्जुमा गर्ने, राजस्वका स्रोत, दर र दायरा समेतको विश्लेषण गरी गाँउपालिकामा सिफारिश गर्ने लगायत कार्यहरु गर्दै आएको छ । स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाको राजश्व परामर्श समितिको सकृयता राम्रो देखिन्छ । बार्षिक रुपमा बैठक बसी राजश्वका दरहरु तथा संभावित राजशव अनुमान गर्ने काम गरेको पाईयो । राजश्व संकलनमा समितिको अहंभुमिका रहने हुँदा आगामी दिनहरुमा राजश्व संभाव्यता अध्ययन गराउने, दर र दायरामा व्यापक छलफल गरी निर्णय लिने, राजश्व संकलनको अनुगमन तथा मुल्यांकन गर्ने जस्ता कृयाकलापहरु लाई निरन्तरता दिनुपर्ने हुन्छ ।

४.२ गाँउपालिकाको आय परिचालनको अवस्था

तालिका : स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाको गत ३ बर्षको आय संकलन तथा परिचालनको अवस्था

आय शिर्षक	यथार्थ आय रु			बार्षिक बृद्धि दर	०७७/७८को प्रस्ताबित
	०७४/७५	०७५/७६	०७६/७७		
क. आन्तरिक आय	८७९०।३५	१३२४१।९३	८८७७।००	०।००	९३१७।००
आन्तरिक आयको जम्मा	८७९०।३५	१३२४१।९३	८८७७।००	०।००	९३१७।००
ख. राजश्व बाँडफाड बाट					
बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर तथा अन्त शुल्क	०।००	३८२५६।२९	३७१८५।२२	(२।८०	४४७४५।११
बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	०।००	०।००	५३३।५७	०।००	४८४।३४
राजश्व बाँडफाडको जम्मा	०।००	३८२५६।२९	३७७१८।७९	(१।४०	४५२२९।४४
ग. संघिय सरकारबाट प्राप्त अनुदान					
समानिकरण अनुदान	१२७७९८।००	८३९००।००	८७८००।००	०।००	९००००।००
शसर्त अनुदान चालु	६२७११।४४	९२३२३।००	१४५१५२।०५	०।००	१५७५६९।७०
विषेश अनुदान चालु	६८६८२।३३	०।००	१५०००।००	०।००	२४०००।००
समपुरक अनुदान	०।००	०।००	१४७००।००	०।००	१८४००।००
संघिय सरकारबाट प्राप्त अनुदान जम्मा	२५९१९१।७८	१७६२२३।००	२६२६५२।०५	४९।०५	२८९९६९।७०
घ प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान					
समानिकरण अनुदान	०।००	६७४५।००	६८७४।००	०।००	७००७।००

आय शिर्षक	यथार्थ आय रु			बार्षिक बृद्धि दर	०७७/७८को प्रस्ताबित
	०७४/७५	०७५/७६	०७६/७७		
शसर्त अनुदान चालु	०।००	३०५।००	८३२०।००	०।००	२२०६।००
विषेश अनुदान चालु	०।००	०।००	०।००	०।००	८६००।००
समपुरक अनुदान पूँजीगत	०।००	१५३३।००	१६००१।००	०।००	११०००।००
प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान जम्मा	०।००	८५८३।००	३११९५।००	०।००	२८८१३।००
अन्य संस्थागत अनुदान	०।००	६१५५८।००	०।००		०।००
अनुदान तथा केन्द्रिय राजश्व तर्फ जम्मा	२५९१९१।७८	२८४६२०।२९	३३१५६५।८५	१६।४९	३६४०१२।१४
कुल जम्मा	२६७९८२।१३	२९७८६२।२२	३४०४४२।८५	१४।३०	३७३३२९।१४

स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाको आन्तरिक आय तर्फको आम्दानी अन्य अनुदानको तुलनामा न्युन देखिन्छ। विगत तिन वर्ष २०७४/७५, २०७५/७६ तथा २०७६/७७ को कुल आय संरचना हेर्दा कुल आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा करिब ३ प्रतिशत रहेको छ । बिगत दुई बर्षको राजश्व बाँडफाँड तर्फ पनि कुल रकममा करिब १.४० प्रतिशतले ह्रास आएको छ भने अनुदान तर्फ करिब १६.४९ प्रतिशतले बृद्धि आएको छ। स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाका कुल आयमा बाह्य स्रोतको हिस्सा करिब ९७ प्रतिशत भन्दा बढी रहेको छ भने आन्तरीक हिस्सा ३ प्रतिशत भन्दा कम छ।

४.३. आय संकलनको संस्थागत व्यवस्था तथा क्षमता

स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाको **राजस्व संकलन सम्बन्धी संस्थागत व्यवस्था निंनानुसार रहेको छ :**

गाँउपालिकामा उपाध्यक्षको अध्यक्षतामा राजस्व परामर्श समिति रहेको। उक्त समितिमा उद्योग बाणिज्य संघको प्रतिनिधि तथा कार्यपालिकाका सदस्यहरु मध्ये एक महिला सहित २ जना सदस्य, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत तथा राजश्व शाखा प्रमुख सदस्य सचिब रहने गरि सदस्य तोकिएको छ। सो समितिले आबश्यकता अनुसार बैठक गर्ने, करका दर, दायरा सम्बन्धमा शीर्षकगत छलफल गरी स्वीकृतिका लागि नगरसभामा पेश गर्ने गरेको छ। यसका साथै

- गाँउपालिकाको संगठनात्मक संरचना सम्वन्धी अध्ययन नभएको तर दरबन्दी तेरिज रहेको।
- राजस्व शाखामा काम गर्ने गरी एक जना कृषि प्रविधिकलाई राजश्व शाखाको जिम्मेवारी दिईएको छ भने वडा तहमा वडा सचिबले राजश्व संकलन गर्ने गरेका छन्।
- वडा कार्यालयहरुमा वडा सचिव ले सबै काम गर्नुपर्ने हुदा कार्यबोझ बढी निकै छ।
- गाँउ कार्यपालिकाको कार्यालयले समेत राजश्व सम्बन्धी बिल हस्त लिखित रुपमै काट्ने गरेको, कुने सफ्टवयर प्रयोगमा ल्याइएको छैन। आर्थिक बर्ष २०७५/७६ मा रु १३२४१९५०।- र आ.ब २०७६/७७ मा रु ८८७७०००।- संकलन गरिएको छ तर त्यो रकम कुनकुन शिर्षकमा हो एकिन हुन सकेन।
- सबै वडा कार्यालयबाट बिलिङ गर्ने गरेको, हातले लेखी कागजी बिल काट्ने गरिएको। बडाकार्यालयहरुलाई बिल प्रमाणित गरी उपलव्ध गराईने तथा अर्धकट्टी सहित फिर्ता गर्नुपर्ने।
- कर संकलन र व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन कार्यविधि बनाई प्रयोगमा ल्याउनु आवश्यक छ।

४.५. राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू

स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाले राजस्व संकलनका अधिकार क्षेत्रभित्रका धेरैजसो सम्भावनाहरु उपयोगमा ल्याएको भएता पनि केही संभाबित शीर्षकहरुमा संभावना देखिन्छ। समग्रमा यस गाँउपालिकाको राजस्व परिचालनको क्षेत्रमा निम्नअनुसारका प्रमुख सवालहरु विद्यमान रहेको देखिन्छ :

क) <u>उपयुक्त संगठन निर्माण तथा क्षमता विकास :</u>

राजस्व संकलनलाई प्रभावकारी तथा पारदर्शी बनाउन राजस्व संकलन सम्बन्धी छुट्टै कार्यविधिहरू, आवश्यक जनशक्ति, कार्यस्थल तथा आवश्यक उपकरण सहितको कार्यवातावरण हुनु आवश्यक छ । कार्यपालिकाको कार्यालयमै राजश्व सम्वन्धी कारोवारमा राजस्व सफ्टवेयर प्रयोग गरिएको छैन र हाते बिल प्रयोग गर्ने गरिएको छ । राजस्व शाखाका लागि पर्याप्त स्थानको कमी रहेको देखिन्छ । राजश्व शाखामा एक जना कृषि प्रबिधिकलाई राजश्वको जिम्मेवारी दिईएको छ ।

ख. तथ्यांक संकलन तथा अध्याबधिक

हाल गाँउपालिकामा भूमि कर (मालपोत), व्यवसाय कर तथा अन्य कर र गैरकर बुझाउने करदाताको संख्या के कति छ भन्ने यकीन तथ्यांक छैन । एकातिर बिलिङ पद्धतिलाई कम्प्युटरमा आधारित बनाउन सकिएको छैन भने अर्कोतर्फ करदाताको बिस्तृत लगत संकलन गरिएको छैन । सम्पुर्ण करदाताहरुको लगत संकलन गरी पूर्णरुपमा कम्प्युटरमा आधारित बिलिङ गर्ने परिपाटी भए मात्र कुन शीर्षकमा कर तिर्ने कति करदाता छन् भन्न सकिने र करको दायरामा आउन बाँकी करदाताको संख्याका बारेमा पनि आँकलन गर्न सकिन्छ ।

ग. आन्तरिक आय परिचालन नीति तथा कार्यविधि

गाँउपालिकाले विभिन्न तहको आय परिचालन सम्बन्धी कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्दछ । यसमा आय संकलन गर्ने तरिका, प्रतिवेदन बुझाउने ढाँचा, नगद दाखिला सम्वन्धी ब्यवस्था, अनुगमन जस्ता विषवस्तु राखिनु अनिवार्य छ । हाल गाग्उपालिकासंग डोजर प्रयोगमा ल्याईएको छ सो परिचालन सम्वन्धी बिस्तृत कार्यबिधि बनाउनुपर्ने छ ।

घ. राजस्वका दर निर्धारण तथा प्रचार प्रसार

गाँउपालिकाले हालको कानुनी व्यवस्था अनुसार राजस्व संकलनका लागि दर निर्धारण गर्दा सरोकारवाला व्यक्ति तथा संघ संस्थाहरुसँग पर्याप्त छलफल गर्ने र सभाबाट स्वीकृत भएको करलाई जनस्तरसम्म प्रचार प्रसार गर्न आवश्यक छ । सम्पत्ति कर लगाउनुपुर्ब एक पटक सरोकारबालाहरु संग ब्यापक छलफलको आवश्यकता छ । गाँउपालिकाले करदातालाई तिर्नुपर्ने कर रकम सम्बन्धी जानकारी उपलब्ध गराउन करदाता शिक्षामा पनि पर्याप्त ध्यान दिनु पर्दछ । यसका अतिरिक्त राजस्व प्रशासनमा दण्ड र पुरस्कारको नीतिलाई अवलम्बन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

ङ. समन्वय संयन्त्र

राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति निर्माण, शुल्क तथा दस्तुरको दर निर्धारण, राजस्व संकलन विधि निर्धारण जस्ता कार्यमा सम्बन्धित आन्तरिक तथा बाह्य निकायहरूसँग प्रभावकारी समन्वयको खाँचो देखिन्छ । यसका लागि राजस्वका आधार निर्धारण तथा दरहरूमा परिमार्जनका लागि राजस्व परामर्श समितिको भूमिकालाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक हुन्छ ।

परिच्छेद – ५

राजस्व सुधार कार्ययोजना

स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारीका सन्दर्भमा **मिति २०७८/०३/१३** गतेका दिन कार्यशाला गोष्ठी सञ्चालन गरिएको थियो । गाँउपालिकाको आयोजना तथा परामर्शदाताको सहजीकरणमा संचालित कार्यशालामा गोष्ठीमा गाँउपालिकाका अध्यक्षत, वडाध्यक्ष, गाँउपालिका कार्यालयका कर्मचारीहरू लगायतका व्यक्तिहरूको सहभागिता रहेको थियो । कोभिड-१९ संक्रमणको अबस्थालाई मध्यनजर गर्दै कार्यशालाका सहभागीहरूसंगको अर्न्तकृया तथा छलफल चलाइएको थियो । छलफलको क्रममा प्राप्त सुझावहरु तथा परामर्शदाताको तर्फबाट संकलित अन्य सूचना एवं विश्लेषणबाट आएका नतिजाहरूलाई समेत समावेश गरी स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदा तयार गरिएको छ । कार्ययोजनामा मुख्यतया दुई भाग रहेका छन् । पहिलो भाग कर तथा गैर कर राजश्व सुधार योजना तथा दोश्रो भागमा राजश्व प्रशासन सम्वन्धी कार्य योजना समाबेश गरिएको छ ।

राजस्व सुधार योजना बनाउने क्रममा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ तथा स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाको आर्थिक ऐन २०७७ ले निर्दिष्ट गरे बमोजिमका करका दर र दायरा वृद्धि गर्न गाँउपालिका पदाधिकारीहरू एवै कर्मचारीहरुसँगको व्यापक छलफल बाट निम्नानुसार गर्ने गरी **राजस्व सूधार कार्ययोजना** प्रस्ताव गरिएको छ ।

क) कर तथा गैर कर राजश्व सुधार योजना

तलिकाः कर तथा गैर कर राजस्व सूधार कार्ययोजना, स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिका

कर राजस्वका शिर्षकहरु	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरु	सयमावधी	जिम्मेवारी
सम्पत्ति कर	▪ सम्पत्ति कर सम्वन्धमा गाँउपालिकाले आफ्नो धारणा बनाउने र कार्यपालिकाबाट स्विकृत गर्ने । ▪ सम्भाव्य सम्पत्ति करदाता सबैको विवरण संकलन गर्ने । ▪ मालपोत कार्यालयबाट सबै श्रेस्ता ल्याई जग्गा र जग्गा धनि एकिन गर्ने । ▪ गाँउ सभाबाट करका दर स्विकृत गर्ने । ▪ भबनको मुल्यांकनमा ह्रासकट्टी सम्वन्धी दर तोक्ने । ▪ सबै वडाकार्यालयमा इन्टरनेट सुविधा पुऱ्याउने । ▪ सबै वडाकार्यालयहरुमा सम्पत्ति करको सफ्टवयर जडान गर्ने । ▪ राजश्व संकलन तथा ब्यवस्थापनकोलागि छुट्टै कर्मचारीको व्यवस्था गर्ने । ▪ नियमित तथ्यांकहरु अद्यावधिक गर्ने । ▪ सम्पत्ति कर सम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।	आ.व. २०७८।७९ देखि निरन्तर लाग्ने तथा आ.ब २०७९/८० देखि कार्यान्वयनमा ल्याउने	सूचना प्रविधि शाखा वडा कार्यालयहरु, राजस्व शाखा राजश्व परामर्श समिति निर्बाचित जनप्रतिनिधिहरु
भूमिकर/मालपोत	▪ मालपोत कार्यालयबाट जग्गाको अभिलेख प्राप्त गर्ने ।		

कर राजस्वका शिर्षकहरु	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरु	सयमावधी	जिम्मेवारी
	▪ वडागत रुपमा सम्पूर्ण जग्गाको अभिलेख राख्ने र नियमित अद्यावधिक गर्ने । ▪ जग्गाको पुनवर्गीकरण गरी मूल्यांकनलाई वैज्ञानिक बनाउने । ▪ बस्ती बस्तीमा कर शिक्षा संचालन गर्ने । ▪ असुलिमा प्रभाबकारिता ल्याउने ।	आ.व. २०७८।७९ देखि निरन्तर	राजस्व शाखा वडा कार्यालयहरु राजश्व परामर्श समिति
घरजग्गा बहाल कर	▪ घरधुरी विवरण संकलन गर्ने, संभब भए घर नम्बरिङ गर्ने । ▪ घरजग्गा बहाल कर संकलन विधि तय गर्ने । ▪ घरजग्गा बहाल करलाई प्रगतिशील ढाँचामा निर्धारण गर्ने । ▪ सबै भन्दा बढी कर र नियमित बुझाउनेलाई सम्मान गर्ने । ▪ घर जग्गा बहाल कर सम्बन्धमा नागरिक सचेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने । ▪ घर जग्गा भाडामा लगाए नलगाएको अनुगमन गर्ने ।	आ.व. २०७८।७९ देखि निरन्तर	आर्थिक प्रशासन शाखा सूचना प्रविधि शाखा बडा कार्यालयहरु राजश्व शाखा राजश्व परामर्श समिति
व्यवसाय कर	▪ सम्भाव्य व्यवसाय कर बुझाउने करदाता सबैको विवरण संकलन गरी नियमित अद्यावधिक गर्ने , ▪ कम्प्युटर प्रविधिबाट व्यवसाय दर्ता अभिलेख राख्ने ▪ लगानी कारोबारको प्रकृति, कारोबारको परिमाणका आधारमा करको दर निर्धारण गर्ने । ▪ व्यवसाय दर्ता तथा नकिरण सम्वन्धी नागरिक सचेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने ।	आ.व. २०७८।७९ देखि निरन्तर	आर्थिक विकास शाखा राजस्व परामर्श समिति वडा कार्यालय
जडिबुटी कर	▪ जडिबुटी संकलन सम्वन्धी बिस्तृत संभाव्यता अध्ययन गर्ने । ▪ संभाव्ता देखिएमा करका दरहरु तोक्ने । ▪ कार्यबिधि स्विकृत गर्ने ,कार्यान्वयनमा ल्याउने । ▪ जडिबुटी संकलन कार्यलाई व्यवस्थित गर्ने ।	आ.व. २०७८।७९ मंसिर सम्म अध्ययन, माघमा कार्यान्वयन, त्यसपछि निरन्तर	आर्थिक विकास शाखा राजस्व परामर्श समिति वडा कार्यालय
स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य पदार्थको बिक्री	▪ सम्भाव्य क्षेत्रहरुको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण गर्ने ▪ प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका अतिरिक्त आवश्यक भए वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन समेत गर्ने ।	२०७८ मंसिर मसान्त सम्म	वातावरण शाखा राजस्व शाख

कर राजस्वका शिर्षकहरु	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरु	सयमावधी	जिम्मेवारी
	संभब देखिएमा ▪ बिक्रीको दर निर्धारण गरी आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गर्ने ▪ बिक्रीका लागि ठेक्का कायम गर्ने । ▪ ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य पदार्थको उत्खनन्, ओसारपसार सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गर्ने । ▪ कानुन विपरित काम गर्ने ठेकदार/उपभोक्ता समितिहरुलाई कारबाही गर्ने	२०७८ चैत्र मसान्त सम्म सबै बन्दोबस्त मिलाई आ.ब २०७९/८० देखि कार्यान्वयन गर्ने ।	राजस्व शाखा, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
	▪ संकलन तथा ओसारपसार कार्यको नियमित अनुगमन गर्ने । ▪ अध्ययन प्रतिवेदनले सिफारिश गरेको मापदण्डभित्र मात्र रहेर उत्खनन् हुने कार्य सुनिश्चित गर्ने ।	नियमित	अनुमगन समिति
नक्सापास दस्तुर	▪ भवनहरुलाई आवासीय, व्यवसायिक तथा औद्योगिक गरी वर्गीकरण गर्ने । ▪ वर्गीकरण अनुसार दर निर्धारणका लागि आर्थिक ऐन संशोधन गर्ने ▪ बिगतमा निर्माण सम्पन्न भएका घरहरुलाई समेत सुचिकृत गर्ने । सोकोलागि ऐनमा ब्यबस्था गर्ने । ▪ नया निर्माणहुने तथा बिगतमा निर्माण भएका पक्की घरहरुलाई (आरसिसि) नक्सापास अनिवार्य गर्ने ।	आ.व. २०७८ असार मसान्त पछि निरन्तर	नक्सा शाखा वडा कार्यालय
सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	▪ दरमा समसायिक परिमार्जन गर्ने ।	२०७८।७९ देखि निरन्तर	-राजस्व शाखा, कार्यपालिका

ख) राजस्व प्रशासन सुधार योजना

समग्र राजस्व परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउन के गर्न सकिन्छ भनी सहभागितामूलक रुपमा छलफल गरी प्राप्त सुझाबहरु बुँदागत रुपमा **राजस्व प्रशासन सूधार कार्ययोजनामा** समाबेश गरिएको छ ।

तलिकाः राजस्व प्रशासन सूधार कार्ययोजना

सुधारका क्षेत्रहरु	राजस्व प्रशासनमा सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्य	कहिले गर्ने	जिम्मेवार निकाय
नीतिगत व्यवस्था	▪ वार्षिक रुपमा आर्थिक ऐनको पुनरावलोकन गर्ने र व्यवहारिक नदेखिएका प्रावधानहरुलाई वार्षिक रुपमा परिमार्जन गर्दै जाने ।	२०७८ श्रावण देखि प्रत्येक वर्ष	राजस्व शाखा राजस्व परामर्श समिति

सुधारका क्षेत्रहरु	राजस्व प्रशासनमा सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्य	कहिले गर्ने	जिम्मेवार निकाय
	▪ प्रगतिशील करको दर, मूल्य र महत्वको आधारमा करको निर्धारण, समयानुकूल करको दरमा परिमार्जन गर्ने		
सांगठनिक संरचना	▪ राजस्व सम्बन्धी कामको चाप र आवश्यकता अनुसार गाँउ कार्यपालिकाको कार्यालयमा राजश्व शाखाको गठन गर्ने, करारमा भएपनि कर्मचारी व्यबस्था गर्ने तथा वडा कार्यालयमा कर्मचारीको व्यबस्थापन गर्ने । ▪ कर्मचारीहरुको क्षमता बिकासमा ध्यान दिने ।	२०७८ श्रावण देखि निरन्तर	**प्रशासन शाखा**
सेबाग्राही मैत्री पूर्वाधार तथा संरचना	▪ सेवाग्राही मैत्री भौतिक संरचनाको व्यवस्थापन गर्ने । ▪ बिभिन्न माध्यम बाट सूचना प्रवाह गर्ने । ▪ पहिले आउनेलाई पहिलो सेवा जस्ता कार्यक्रम लागु गर्ने ।	२०७८ श्रावण देखि निरन्तर	राजस्व शाखा
आवश्यक भौतिक उपकरण /सामाग्रीको व्यबस्थापन	▪ राजश्व संकलन सम्वन्धी कार्यकोलागि गाँउपालिका तथा वडा कार्यालयहरुमा आवश्यक कम्प्युटर, प्रिन्टर लगायत भौतिक समाग्री लगायत कार्यकक्षको व्यवस्था गर्ने । ▪ अनिवार्य राजश्व सफ्टवेयरको प्रयोग गर्ने । ▪ आम्दानीलाई शिर्षकगत रुपमा बर्गिकृत गरी राख्ने । ▪ राजश्वमा कार्यरत कर्मचारीहरुको क्षमता बिकासकालागि कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।	२०७८ श्रावण देखि निरन्तर	प्रशासन तथा जिन्सी शाखा सुचना प्रबिधि शाखा, राजस्व शाखा
राजस्व असुलीमा पारदर्शिता तथा जवाफदेहिता	▪ नागरिक वडापत्रको व्यवस्था गर्ने । ▪ समयानुकूल करमा अद्यावधिक गर्ने । ▪ बिभिन्न माध्यमको प्रयोग गरी नियमित गाँउपालिकाको आम्दानी खर्चको सार्बजनिकिकरण गर्ने ।	२०७८ श्रावण देखि निरन्तर	राजस्व शाखा आर्थिक प्रशासन शाखा, सुचना प्रबिधि शाखा,
करदाताको अभिलेखिकरण	▪ विद्युतीय प्रविधिको प्रयोगबाट सबै प्रकारका करदाताको अभिलेख राख्ने र अद्यावधिक गर्दै जाने । ▪ करदाताहरुको बिबरण सार्बजनिक गर्ने ।	२०७८ श्रावण देखि निरन्तर	सुचना प्रबिधि शाखा, राजस्व शाखा
अनुगमन मूल्यांकन	▪ अनुगमन समिति तथा राजश्व शाखा बाट गाँउपालिकाको राजश्व शाखा तथा वडा कार्यालयहरुको अनुगमन गर्ने । ▪ करदाताहरुलाई करको महत्व बुझाउने । ▪ करदाता बाट सुझाव संकलन गर्ने । ▪ राजस्व चुहावट भए नभएको यकीन गर्ने । ▪ चुहावट भएकोमा जरिवाना सहित असुल गर्ने ।	२०७८ श्रावण देखि निरन्तर	राजस्व शाखा राजस्व परामर्श समिति कार्यपालिकाका सदस्यहरु

परिच्छेद – ६
आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण

६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण

राजस्व सुधार कार्ययोजनालाई आधारमानी आगामी तीन वर्ष (आ.व. २०७८।७९ देखि २०८०।८१) को लागि आय प्रक्षेपण गरिएको छ। यो आय अनुमान राजस्व सुधार योजनामा प्रस्ताव गरिएका क्रियाकलापहरूको आधारमा गरिएको हो। आयको प्रक्षेपण गर्दा तथ्यांकमा आधारित मै भविष्यमा आयको दायरा बढ्नगई सोबाट हुने योगदानलाई समेत मध्यनजर गरिएको छ। त्यसैगरि केही शिर्षकहरूको आय प्रक्षेपण गर्दा विगतको आय संकलनको वृद्धिदरलाई आधार मानिएको छ।

तालिका : आगामी आ.व.हरूका लागि राजश्व प्रक्षेपणका आधारहरू

राजस्व तथा अनुदानका शिर्षकहरु	कुल सम्भाव्यता (रु हजारमा)	आय प्रक्षेपणका आधारहरू
सम्पत्ति कर	५९०.००	पहिलो बर्ष तैयारी बर्ष, दोश्रो बर्ष ५० प्रतिशत संकलन लक्ष तथा तेश्रो बर्ष १०० प्रतिशत संकलन त्यसपछि १० प्रतिशतले बृद्धि।
भुमिकर (मालपोत)	३००.००	कुल सम्भाव्यताको शत प्रतिशत संकलन हुने र त्यस पश्चात् दोश्रो बर्ष सम्पत्ति कर ५० प्रतिशतमा लगाउने ५० प्रतिशतमा भुमि कर र तेश्रो बर्ष केबल सम्पत्ति कर मात्र लगाउने।
घर बहाल कर	१५.००	पहिलो वर्ष कुल सम्भाव्य आयको १०० प्रतिशत र त्यस पश्चात् क्रमशः १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने।
जडिबुटी कर		संभाव्यता अध्ययनको आधारमा भन्न सकिने।
व्यवसाय कर	१००.००	पहिलो वर्ष कुल सम्भाव्य आयको ८५ प्रतिशत र त्यस पश्चात् क्रमशः १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने।
सबारी साधन कर	०.००	गाँउपालिकाले लगाउन सक्ने सबारी करको संभावना नभएकोले अनुमान नगरिएको।
नक्सापास दस्तुर	५०.००	पहिलो वर्षनै कुल सम्भाव्य आयको १०० प्रतिशत र त्यस पश्चात् क्रमशः १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
सरकारी सम्पत्तिको बहाल (डोजर प्रयोग)	६९००.००	पहिलो वर्षनै कुल सम्भाव्य आयको १०० प्रतिशत र त्यस पश्चात् क्रमशः १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
सिफारिश दस्तुर	८०.००	बिगतको आधारमा अनुमान गरिएको तथा प्रत्येक बर्ष १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने।
व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	१५.००	पहिलो वर्षनै कुल सम्भाव्य आयको १०० प्रतिशत र त्यस पश्चात् क्रमशः १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
प्रशासनिक तथा न्याय दण्ड जरिवाना	१००.००	पहिलो वर्षनै कुल सम्भाव्य आयको १०० प्रतिशत र त्यस पश्चात् क्रमशः १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने

राजस्व तथा अनुदानका शिर्षकहरु	कुल सम्भाव्यता (रु हजारमा)	आय प्रक्षेपणका आधारहरू
नाता प्रमाणित दस्तुर	१०.००	बिगतको आधारमा अनुमान गरिएको तथा पलिो बर्षनै आयको शतप्रतिशत र त्यस पश्चात् क्रमशः १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने ।
अन्य दस्तुर	१२००.००	बिगतको आधारमा अनुमान गरिएको तथा पलिो बर्षनै आयको शतप्रतिशत त्यस पश्चात् क्रमशः १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने ।
बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर	४९२१९.००	बिगतको आधारमा अनुमान गरिएको तथा पहिलो बर्षनै आयको शत प्रतिशत त्यस पश्चात् क्रमशः १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने ।
बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	५३२.००	आ.ब २०७७/७८ का आधारमा अनुमान गरिएको, प्रत्येक बर्ष क्रमशः १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने ।
संघिय सरकारबाट प्राप्त हुने सर्ब अनुदानहरु आ.ब २०७७/७८ का आधारमा अनुमान गरिएको र प्रत्येक बर्ष क्रमशः १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ ।		

६.२ आगामी ३ आर्थिक वर्षको आयको प्रक्षेपण

आय शिर्षकको संभाव्य आधार तथा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयनलाई आधारमानी स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाको आगामी ३ वर्षको प्रक्षेपित आयको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । माथिका अध्यायहरूमा प्रस्ताव गरिए अनुसार करका दर र दायरा विस्तार गर्न सकेको खण्डमा निम्न तालिकामा दिए अनुसार गाँउपालिकाको आय वृद्धि हुने देखिन्छ । आन्तरिक आय तर्फ आगामी आ.व.का लागि प्रक्षेपित आय चालु आ.ब. को प्रस्तावित आयभन्दा करिब ९ प्रतिशतले बृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ । आगामी ३ बर्षकोलागि प्रक्षेपित आयको बिबरण तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका चालू आ.व.२०७७/७८ को अनुमान तथा आगामी ३ आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण

आय शिर्षक	०७७/७८को प्रस्ताबित	आय प्रक्षेपण रु हजारमा		
		०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१
क. आन्तरिक आय				
सम्पत्ति कर	५००।००	०।००	२९५।००	५९०।००
भुमिकर (मालपोत)	०।००	३००।००	१५०।००	०।००
घर बहाल कर	१०।००	१५।००	१६।५०	१८।१५
ब्यवसाय कर	५०।००	८५।००	९३।५०	१०२।८५
सबारी साधन कर	२०।००	०।००	०।००	०।००
अन्य कर	१०००।००	१०००।००	११००।००	१२१०।००
सरकारी सम्पत्तिको बहाल (डोजर प्रयोग)	६२००।००	६९००।००	७५९०।००	८३४९।००
नक्सा पास दस्तुर	०।००	५०।००	५५।००	६०।५०

आय शिर्षक	०७७/७८को प्रस्ताबित	आय प्रक्षेपण रु हजारमा		
		०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१
पर्यटन शुल्क	३००।००	३५०।००	३१५।००	२८३।५०
न्यायिक दस्तुर	१०।००	१०।००	१२।००	१५।००
सिफारिश दस्तुर	८०।००	१००।००	११०।००	१२१।००
व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	१५।००	१५।००	१५।००	१५।००
नाता प्रमाणित दस्तुर	१०।००	१०।००	१०।००	१०।००
प्रशासनिक तथा न्याय दण्ड जरिवाना	१००।००	११०।००	१२१।००	१३०।००
अन्य दस्तुर	१०२२।००	१२००।००	१४००।००	१६००।००
आन्तरिक आयको जम्मा	९३१७।००	१०१४५।००	११२८३।००	१२५०५।००
ख. राजश्व बाँडफाड बाट				
बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर तथा अन्त शुल्क	४४७४५।११	४९२१९।००	५४१४०।९०	५९५५४।९९
बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	४८४।३४	५३२।००	५८५।२०	६४३।७२
राजश्व बाँडफाडको जम्मा	४५२२९।४४	४९७५१।००	५४७२६।१०	६०१९८।७१
ग. संघिय सरकारबाट प्राप्त अनुदान				
समानिकरण अनुदान	९००००।००	४९७५१।००	५४७२६।१०	६०१९८।७१
शसर्त अनुदान चालु	१५७५६९।७०	४९७५१।००	५४७२६।१०	६०१९८।७१
विषेश अनुदान चालु	२४०००।००	९९५०२।००	१०९४५२।२०	१२०३९७।४२
समपुरक अनुदान	१८४००।००	१४९२५३।००	१६४१७८।३०	१८०५९६।१३
संघिय सरकारबाट प्राप्त अनुदान जम्मा	२८९९६९।७०	३४८२५७।००	३८३०८२।७०	४२१३९०।९७
घ प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान				
समानिकरण अनुदान	७००७।००	७७०७।७०	८४७८।४७	९३२६।३२
शसर्त अनुदान चालु	२२०६।००	२४२६।६०	२६६९।२६	२९३६।१९
विषेश अनुदान चालु	८६००।००	९४६०।००	१०४०६।००	११४४६।६०
समपुरक अनुदान पूँजीगत	११०००।००	१२१००।००	१३३१०।००	१४६४१।००
प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान जम्मा	२८८१३।००	३१६९४।३०	३४८६३।७३	३८३५०।१०
अनुदान तथा केन्द्रिय राजश्व तर्फ जम्मा	३६४०१२।१४	४२९७०२।३०	४७२६७२।५३	५१९९३९।७८
कुल जम्मा	३७३३२९।१४	४३९८४७।३०	४८३९५५।५३	५३२४४४।७८

परिच्छेद – ७

निष्कर्ष तथा सुझाव

राजश्व अध्ययन तथा सुधार कार्ययोजनाको निर्माणकोलागि राजश्व बाँडफांडको प्रक्षेपण गर्दा हाल बाँडफाँड निश्चित भएका स्रोतहरुको मात्र प्रक्षेपण गरिएको छ । संघिय सरकार बाट प्राप्त हुने राजश्व बाँडफाँडको रकमको मध्ये हाल सम्म प्राप्त भैरहेको केवल मूल्य अभिबृद्धि कर एवं अन्त:शुल्क मात्र समावेश गरिएको छ भने प्रदेश सरकार बाट प्राप्तहुने सवारी साधन शुल्क समाबेस गरिएको छ ।

प्रस्तुत विवरण अनुसार स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाको आन्तरिक आय २०७७/७८ मा रु ९३१७०००।-अनुमान गरिएकोमा २०७८/७९ मा बृद्धिभै रु १०१४५०००।- , दोश्रो बर्ष रु ११२८३०००।- तथा तेश्रो बर्ष रु १२५०५०००।- पुग्ने अनुमान गरिएको छ । यो रकम संकलन गर्न गाँउपालिकाले बर्तमान संरचना तथा व्यवस्थापन प्रणालीमा परिवर्तन गर्न आवश्यक छ । त्यसैगरी योजना अबधिमा केन्द्र तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्तहुने अनुदान तथा राजश्व बाँडफाँड तर्फ पनि क्रमश पहिलो बर्ष १७.१८ प्रतिशत, दोश्रो बर्ष १० प्रतिशत तथा तेश्रो बर्ष १० प्रतिशतले बृद्धिहुने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका : गौमुल गाँउपालिकाको प्रक्षेपित आय संरचना

क्र.स	राजश्व तथा अनूदान शिर्षक	आ.ब ७७.७८को अनुमान	प्रक्षेपित आय रु हजारमा		
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१
१	आन्तरीक आय	९३१७।००	१०१४५।००	११२८३।००	१२५०५।००
२	संघिय सरकार बाट राजश्व बाँडफाँडमा प्राप्त आय	४४७४५।११	४९२१९।००	५४१४०।९०	५९५५४।९९
३	प्रदेश सरकार बाट राजश्व बाँडफाँडमा प्राप्त आय	४८४।३४	५३२।००	५८५।२०	६४३।७२
४	संघ तथा प्रदेश सरकार बाट प्राप्त अनुदानहरु	३१८७८२।७०	३७९९५१।३०	४१७९४६।४३	४५९७४१।०७
	कुल जम्मा (१+२+३+४)	३७३३२९।१४	४३९८४७।३०	४८३९५५।५३	५३२४४४।७८

स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाले आगामी दिनहरुमा राजश्व संकलन बृद्धिकालागि तपसिलका बुदाहरुमा ध्यान पुऱ्याउनु आवश्यक देखिन्छ ।

- **राजश्व परामर्श समितिको सकृयतामा बृद्धि गर्ने ।**
  राजश्व परामर्श समिति आगामि दिनहरुमा राजश्व सम्वन्धी निति तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमनमा परिचालित हुनुपर्ने देखिन्छ । यसकोलागि गाँउपालिकाबाट आवश्यक बजेटको व्यवस्था हुनु आवश्यक छ । राजश्वको शिर्षकगत आय तथा व्यय अनुमान गर्ने तथा नियमित रुपमा संकलनको रेकर्ड समेत शिर्षकगत रपमा गरे नगरेको अनुगमन गर्ने ।
- पालिकाको आर्थिक ऐनमा कर तथा शुल्कका दर निर्धारण र जरिवाना निर्धारण गर्दा बैज्ञानिकतामा आधारित हुनुपर्ने ।
- राजश्व शाखाको सुदृढिकरण - स्थान, उपकरणहरु, सफ्टवेयर तथा आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्था गरिनुपर्ने । साथै गाँउपालिका तथा वडाकार्यालयहरु बाट सम्पादन गरिने राजश्व संकलन सम्वन्धी काममा पारदर्शिता हुनुपर्ने ।
- वडा कार्यालयमा स्थान, उपकरणहरु, सफ्टवेयर तथा आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्था गरी राजश्व संकलनमा समन्वय तथा नियमित प्रतिवेदनको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
- राजश्वमा कार्यरत कर्मचारीहरुको क्षमता बिकास गर्नुपर्ने ।

स्वामिकार्तिक खापर गाँउपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजनाले आगामी दिनहरुमा राजस्व परामर्श समितिलाई राजस्वका स्रोत, दायरा तथा दरको विश्लेषण गरी स्रोत अनुमान तथा वजेट सिमा निर्धारण गर्न सहयोग पुऱ्याउने छ । राजश्व सुधारका नीति, कृयाकलापहरु तथा वजेट अनुमान पश्चात राजश्व सुधार कार्ययोजना अनुसारका कृयाकलापहरु संचालन

भए नभएको तथा अनुमान अनुसार आय असुली भएको नभएको सम्वन्धमा नियमित रुपमा अनुगमन गर्ने, आगामी आर्थिक बर्षको आय प्रक्षेपणकोलागि त्यस अवधि सम्मको कृयाकलाप तथा आय असुली अवस्थाको मूल्यांकन गर्ने तथा आर्थिक बर्ष सम्पन्न भएपछि सो आर्थिक बर्षको लागि तय गरिएका कृयाकलापहरु तथा आय असुली अवस्थाको मूल्यांकन गर्न आवश्यक हुन्छ ।

यो राजश्व सुधार कार्य योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि कार्यालय तहमा, राजश्व परामर्श समितिवाट अनुगमन तथा मूल्यांकनः, कार्यपालिकावाट अनुगमन तथा मूल्यांकनः तथा वाह्य अनुगमन तथा मूल्यांकनको ब्यवस्था गरिनु पर्दछ ।

कार्यालय स्तरमा प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, राजश्व शाखा तथा अन्य सम्वन्धित शाखाका प्रतिनिधिहरुलाई जिम्मेवार वनाउनु पर्दछ । गाँउपालिकाले कम्तिमा महिनामा एक पटक बैठक वसी योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था तथा असुली अवस्थाको अनुगमन गरी लक्ष हासिल गर्नेतर्फ आवश्यक कार्यगत निर्णयहरु गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्दछ ।

राजश्व परामर्श समितिले चौमासिक रुपमा राजश्व सुधार योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था, आय संकलनको अवस्थाको अनुगमन गरी कार्यपालिकालाई आवश्यक परामर्श प्रदान गर्ने गर्नुपर्दछ । त्यसैगरी आगामी आर्थिक बर्षकोलागि आयको अनुमानगर्नु पुर्व भएका कार्यको मूल्यांकन गरी स्रोत, दर तथा दायरामा सुधारकोलागि कृयाकलाप सिफारिश गर्ने र त्यसको आधारमा आयको अनुमान गर्नुपर्दछ । कार्यपालिकाको बैठकले राजश्व परामर्श समितिवाट प्रस्तुत गरेका सुझावहरुलाई छलफलमा ल्याई आवश्यक निर्णय गर्ने ब्यबस्था हुनु आवश्यक छ । छलफलको क्रममा राजश्व सुधार योजना तथा आय असुली अवस्थाको समिक्षा गरी आवश्यक नीतिगत तथा कार्यगत निर्णय गर्नु आवश्यक भएमा निर्णय समेत गर्न सकिने छ ।

राजश्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनमा सहजिकरण संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग, प्रदेश मन्त्रालय बाट समेत हुनसक्ने छ । यस्तो अनुगमन प्रणालीको स्थापनाले स्थानीय तहको अनुगमन तथा प्रतिवेदन गर्ने क्षमतामा समेत विकास हुने अपेक्षा गरिन्छ । साथै गाँउपालिकाले प्रत्येक बर्ष कार्ययोजनाको समिक्षा गर्न सक्ने र सहजिकरणकोलागि स्वतन्त्र बिज्ञहरुको सहयोग लिन सकिने छ ।

कार्यक्रमका तस्विरहरु

अनुसुचि १ : सन्दर्भ सामग्रीहरू

- नेपालको संविधान २०७२
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- अन्तर सरकारी वित्त ब्यवस्थापन ऐन, २०७४
- राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४
- केही नेपाल संसोधन ऐन, २०७५
- स्थानीय तहमा सेवा प्रवाह सम्बन्धी ब्यवस्था, २०७४
- एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वगीकरण र व्याख्या, २०७४
- स्थानीय तहको आर्थिक ऐनक , २०७६ र २०७७
- स्वामीकार्तिक गाउँपालिकाको नीति तथा कार्ययोजना २०७७
- स्वामीकार्तिक गाउंपालिकाको वस्तुगत विवरण २०७४
- स्वामीकार्तिक गाउँपालिकाको विभिन्न आर्थिक वर्षहरूको नगर विकास योजना, बजेट तथा कार्यक्रमहरू
- संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका प्रगति प्रतिवेदनहरू
- गउंपालिका तथा नगरपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना दिग्दर्शन २०७६

अनुसुचि २ : तथ्यांक संकलन सूची

अनुसूची २.२ तथ्यांक संकलन सूची

नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय तथा हालको अवस्था:

- संक्षिप्त परिचय :
  - नामांकरण,
  - घरधुरी तथा जनसंख्या
  - क्षेत्रफल तथा वडा विभाजन
  - प्रशिद्ध स्थलहरू
- मुख्य पूर्वाधारको अवस्था
  - सडक, बाटो, पुल
  - बिजुली
  - खानेपानी तथा सिंचाई
  - सावर्जनिक भवन तथा पूर्वाधारहरू
  - फोहरमैला व्यवस्थापन (फोहरको परिमाण र व्यवस्थापनको अवस्था)
- आर्थिक अवस्था
  - उद्योग, व्यवसाय तथा कलकारखाना
  - मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरू
  - प्राकृतिक तथा पर्यटकिय सम्पदा
- नगरपालिकाको संगठन तथा राजस्वप्रशासन :
  - हालको संगठन संरचना (कर्मचारीहरूको विवरण

क्र. सं.	पद	स्वीकृत दरवंदी	पदपुर्ति	
			स्थायी	करार

- भौतिक सुविधाहरू
  - कार्यालयका भवनहरू
  - सवारी साधन
  - फर्निचर, कम्प्युटर, प्रिन्टर
- राजस्व शाखा तथा राजस्व प्रशासन
  - राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्वेवारी

  - कार्यकक्ष तथा कार्य स्थलको पर्याप्तता
    - फर्निचर, कम्प्यूटर, प्रिन्टर तथा अन्य भौतिक सुविधाहरू

- राजस्व सम्बन्धी डाटा वेस, राजस्व प्रशासनमा सफ्टवेयर र त्यसको प्रयोग

- कप्यूटर विलिङ्ग प्रणालिको प्रयोग,

- नगरपालिकाको आय (आन्तरि तथा वाह्य) सम्बन्धी विवरण:

  - विगत तीन आर्थिक वर्षहरू (२०७४/७५, ०७५/७६ र ०७६/७७) को यथार्थ आयविवरण
  - चालु आर्थिक वर्षको (२०७७/७८) को अनुमानीत/बजेट विवरण र चैत्र मसान्त सम्मको यथार्थ
  - चालु आर्थिक वर्षका लागि सभाले पारित गरेको कर, शुल्क तथा दस्तुरका दरहरू अन्य दस्तावेज तथा सूचनाहरू

  - निर्वाचित पदाधिकारीहरूको विवरण

  - सभाले पारित गरेको आर्थिक ऐन

    - राजस्वसंग सम्बन्धित अन्य नीति तथा कार्यक्रमहरू

  - पालिकाको बस्तुस्थिति विवरण (Profile)

  - राजस्व परिचालनकालागि भएका प्रभावकारी प्रयासहरू

तथ्यांक संकलन फारम

अनुसूची २.२

१. नगरपालिकाका आयका स्रोतहरू तथा हालको अवस्था

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावना भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
क.	कर तर्फ			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पीत्त कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
ख.	अन्य राजस्व			
	ढुङ्गा, गिटट्ी, वालुवा, माटो, काठ, दाउरा, जराजुरी, स्लेट, खरीढुङ्गा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको विक्री तथा निकासी शुल्क			
	नक्सापास दस्तुर			
	व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क			
	वहाल विटौरी शुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			

	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपफ्लायर, प्यारागलाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा ब्यवसायमा सेवाशुल्क			
	निर्माण, संचालन र ब्यवस्थापन गरेका स्थानीयपुवाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म			
	ढुङ्गा, गिटट्ी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

२. नगरपालिकाको स्वमित्व वा भोगचलनमा रहेका जग्गा

क्र.सं.	जग्गा रहेका स्थान	कि.न.	क्षेत्रफल	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदी भएमा)
क	स्वामित्वमा रहेको जग्गा ।				
ख	भोगचलनमा रहेको जग्गा				

स्रोत :

३. नगरपालिकाको स्वमित्वमा रहेका भवन

क्र.सं.	स्थान	भवनको विवरण	हालको उपभोग	भाडा वा बहाल रकम (यदी भएमा)

स्रोत :

४. करमा आधारित सूचनाहरू

क. सम्पत्ति कर सम्बन्धी विवरण

- नगरपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : .....
- आ.व. २०७६।७७ मा कर तिर्ने करदाता संख्या : .....
- संकलित रकम : .....

ख. भवन सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	घरको वर्गीकरण	अनुमानित संख्या	बहालमा भएको संख्या	औसत बहाल दर
१	व्यापारीक प्रयोजनका लागि निर्मित भवन/घरहरू (नोटः व्यापारीक कम्पलेक्स, पार्टी प्यालेस, अस्पताल, कोल्ड स्टोर, नीजि विद्यालय तथा क्याम्पस आदी)			
२	औद्योगिक प्रयोजनका भवन/घरहरू			
३	आवासिय भवन/घरहरू			
३.१	कच्ची घरहरू (कच्चीजोडाई तथा छाना)			
३.२	अर्ध कच्ची घरहरू (माटोको जोडाई र कंक्रिट वा स्टिलको छाना भएका)			
३.३	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर *(Without RCC Frame Structure)*			
३.४	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर *(With RCC Frame Structure)*			
जम्मा				

ग. जग्गा सम्बन्धी विवरण

क.सं.	जग्गाको किसिम	अनुमानित क्षेत्रफल	औसत मुल्यांकन दर (मालपोत कार्यालयको आधारमा)	कैफियत
१	शहरी क्षेत्र			
२	आवासिय क्षेत्र			

३	कृषी क्षेत्र			
४	वन तथा अन्य क्षेत्र			
जम्मा				

घ. सवारी साधन सम्बन्धी विवरण

- पालिकामा दर्ता भएकाजम्मा करदाता संख्या : .....
- आ.व. २०७६।७७ मा कर तिर्ने करदाता संख्या : .....
- संकलित रकम : .....

क्र.सं.	सवारी साधन	अनुमानित संख्या	कैफियत
१	अटो रिक्सा, ई रिक्सा		
२	ठेलागाडा, टाँगा, रिक्सा		
जम्मा			

ङ. व्यापार व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

नगरपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : .....

आ.व. २०७६।७७ मा कर तिर्ने करदाता संख्या : .....

संकलित रकम : .....

क्र.सं.	व्यापार व्यवसायको विवरण	सानालगानी	मझौला लगानी	ठूला लगानी	कैफियत
१	उद्योग				
२	वित्तीय संस्था (बैक, विकास बैक, सहकारी, विमा आदि)				

३	ब्यापारिक भवन, मल, निजी अस्पताल, संस्थागत कलेज विद्यालय				
४	डिलर तथा थोक विक्रेता				
५	अन्य ब्यवसायहरू				

च. खानीजन्य वस्तु विकी तथा निकासी

क्र.सं.	उत्पादन/उत्खनन स्थल	बस्तुहरू	कुल उत्खनन योग्य परिणाम	विकी मुल्य	संभाव्य निकासी परिमाण
१		ढुङ्गा			
		गिटट्ी			
		स्लेट			
		बालुवा			
		दहत्तर वह्त्तर			
		अन्य			

छ. जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु ब्यवसायिक उपयोग

क.सं.	बस्तुहरू	इकाई	कुल संकलन परिणाम	अनुमानित मुल्य
क.	जडिबुटी जन्य बस्तुहरू			
ख.	कवाडी जन्य बस्तुहरू			
ग.	जिव जन्तु			

ज. वहाल विटौरी

क.सं.	सम्पत्तिहरू	इकाई	परिमाण	दर
क.	भवन तथा कोठाहरू			
ख.	मेसिनहरू			
ग.	सार्वजनिक सम्पत्ति			

झ. नगरपालीकाले निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरेका सेवा

क.सं.	सेवाहरू	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना के छ ?	हालको अवस्था (आय)
१	फोहरमैला व्यवस्थापन				
२	स्थानीय खानेपानी				
३	बिजुली				
४	धारा				
५	अतिथि गृह				
६	धर्मशाला				
७	पुस्तकालय				
८	सभागृह				
९	ढल निकास				

१०	सडक बत्ति				
११	सार्वजनीक शौचालय				
१२	पार्क				
१३	पौडी पोखरी				
१४	व्यायमशाला				
१५	पर्यटकिय स्थल				
१६	हाट बजार				
१७	पशु बधशाला				
१८	शवदाह गृह				
१९	बसपार्क				
२०	अन्य पार्किङ्ग क्षेत्र				
२१	सिफारिश तथा प्रमाणित				
२२	दर्ता, अनुमाति, नविकरण दस्तुर				
२३	मूल्यांकन सेवा शुल्क				
२४	नक्सापास				
जम्मा					

विगत तीन आर्थिक वर्षहरुको यथार्थ तथा यस बर्षको अनुमानित आय विवरण

राजश्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ रु हजारमा			२०७७/७८ को प्रस्तावित
		०७४/७५	०७५/७६	०७६/७७	
११३१३	सम्पत्ति कर				
११३१४	भूमिकर(मालपोत)				
११३२१	घरजग्गा वहाल कर				
११३२२	वहाल विटौरी कर				
१४६११	ब्यवसाय कर				
११४५१	सवारी साधन कर				
१४४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर *(संघ सरकार राजस्श बाँडफाँड)*				
१४४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क *(संघ सरकार राजस्श बाँडफाँड)*				
११४५६	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर (प्रदेश बाँडफाँड)				

राजश्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ रु हजारमा			२०७७/७८ को प्रस्तावित
		०७४/७५	०७५/७६	०७६/७७	
११४७१	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर				
११४७२	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने विज्ञापन कर				
११६११	व्यवसायीले भुक्तानी गर्ने (जडिबुटी तथा कवाडी कर)				
११६९१	अन्य कर				
१३०००	**अनुदान**				
१३३११	समानिकरण अनुदान				
१३३१२	शसर्त अनुदान चालु				
१३३१३	शसर्त अनुदान पूँजीगत				
१३३१४	विषेश अनुदान चालु				
१३३१५	विषेश अनुदान पूँजीगत				
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु				
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत				
१३३१८	अन्य अनुदान चालु *(सामाजिक सुरक्षा)*				
१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान *(सडक बोर्ड नेपाल)*				
१३४१२	अन्य व्यक्तिगत आन्तरिक अनुदान *(लागत सहभागिता)*				
१४०००	**अन्य राजश्व**				
१४१११	वित्तीय निकायबाट प्राप्त व्याज				

राजश्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ रु हजारमा			२०७७/७८ को प्रस्तावित
		०७४/७५	०७५/७६	०७६/७७	
१४१५१	सरकारी सम्पत्तीको बहालबाट प्राप्त आय (टिपर, जे.सि.वि, पसल घर आदी)				
१४१५६	बाँडफाँड भई प्राप्त विद्युत्त सम्बन्धी रोयल्टी (संघीय बाँडफाँड)				
१४१५८	बाँडफाँड भई प्राप्त पर्वतारोहण वापतको रोयल्टी (संघीय बाँडफाँड)				
१४२१२	सरकारी सम्पत्ती बिक्रिबाट प्राप्त रकम				
१४२१३	अन्य बिक्रिबाट प्राप्त रकम				
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क				
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क				
१४२४२	नक्सापास दस्तुर				
१४२४३	सिफारिश दस्तुर				
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर				
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर				
१४२४९	अन्य दस्तुर				
१४३१३	धरौटी सदरस्याहा				
१४५३१	सरकारी घर, जग्गा, गुडविल बिक्रीबाट प्राप्त आय				
१५०००	**विविध प्राप्ती**				
१५१११	बेरुजु				
१५११२	निकासा फिर्ता				

राजश्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ रु हजारमा			२०७७/७८ को प्रस्तावित
		०७४/७५	०७५/७६	०७६/७७	
१५११३	अनुदान फिर्ता				
	जम्मा राजश्व तथा अनुदान				

राजश्व प्रशासनको वर्तमान अवस्था .....

क्र.स	क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
क)	संगठनात्मक व्यवस्था		
१	राजश्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छ छैन ?		
२	राजश्व शाखामा कुन तहका कति दरवंदी छन् ? र हालको पदपुर्तिको अवस्था कस्तो छ ?		
३	राजश्व शाखाले गर्ने कामका लागि कार्यविवरण छ की छैन ?		

४	कर्मचारीहरुलाई उनीहरुको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रुपमा दिईएको छ छैन ?		
५	कर्मचारीहरुलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छ ?		
६	सूचना प्रविधिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ? (सफ्टवयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)		
७	कर्मचारीको राजस्व परिचालनमा क्षमता विकासको लागि के गरिएको छ ?		
८	राजस्व संकलन लागि वडा लाई दिईएको जिम्मेवारी के छ ?		
ख	राजश्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
१	करदाताहरुको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने– सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, वहाल आदि		
२	स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरुको विवरण र सोको परिचालन कस्तो छ ?		
३	कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा कारोवारको मूल्यांकन कत्तिको सहि रुपमा भएको छ ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छ छैन ?		
४	चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरु के के छन् र तिनको नियन्त्रण कस्तो छ ?		

५	व्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?		
६	समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरुमा कसरी लागु गरिएको छ ?		
७	करदाताहरुलाईकर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ ?		
८	निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्थो कस्तो छ ?		
ग	सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
१	करदाताहरुलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, बेव साईट आदि)		
२	करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकारपक्षहरुको सहभागीता कस्तो छ ?		
३	राजश्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरुको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरु आदि)		
४	राजश्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?		
५	आयका स्रोतहरुको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?		
६	आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?		

७	आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरु कसरी संवोधन भएका छन् ?		

उपस्थिति

आज मिति २०७८ साल असोज ५ गतेका दिन यस बाजुरा जिल्लाको गौमुल गाउँपालिका को राजस्व सुधार योजना तर्जुमा कार्यशाला तपशिलका उपस्थितिमा सम्पन्न गरियो।

उपस्थिती

१-	हटे बहादुर रोकाया	अध्यक्ष	
२-	सिता थापा	उपाध्यक्ष	
३-	विरेन्द्र रोकाया	कार्यपालिका सदस्य	
४-	वल ब० रोकाया	"	
५-	प्रकाश रोकाया	"	
६-	गणेश ब० रोकाया	"	
७-	मान ब० बोहरा	"	
८-	चक्र ब० बोहरा	"	
९-	रिता बुढा	"	
१०-	रेनु बुढा	"	
११-	मान ब० साउँ	"	
१२-	लिलि बोहरा	"	
१३-	लाल ब० सार्कि	"	
१४-	पाइ बि० ज	"	
१५-	भगादेव प्रसाद भट्ट	"	सदस्य सचिव
१६-	कनक ब० सिंह	ASI	सदस्य
१७-	कृष्ण ब० रोकाया	कार्यक्रम प्राविधिक	
१८-	श्याम रोकाया	प्रादेशिक व्यवस्थापक	
१९-	लक्ष्मण भट्ट	कम्प्यूटर प्रशिक्षक	
२०-	रवम रोकाया	कार्यालय सहयोगी	
२१-	मुकेश ब० बुढा	सहजकर्ता	
२२-	ललित बोगटी	सहजकर्ता	

Scanned with CamScanner